SIGONIUS ALDUS

VENETIIS 1560.

968 SIGONIUS (C.). ORATIONES SEPTEM CAROLI SIGONII. Sm. 4to, *half calf.* VENETIIS. *Aldvs.* M.D.LX. $2 00

voyez Catal. des edit. des alder.

Sigonius, according to Hallam, ("Lit. of Europe") is the author of the Treatise De Consolatione, which long passed with many for a work of Cicero. The writings of Sigonius exhibit not only perspicuity and precision but as much elegance as their subjects would permit.

M. E. Barry
Bt. N.Y.-5-1.'84.-

ORATIONES SEPTEM CAROLI SIGONII.

ALDVS

VENETIIS, M. D. LX.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/carolisigoniiora00caro

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA
ORATIO PRIMA.

CVM MVLTA magna, atque præclara, Auditores, nobis à diis immortalibus tributa, atque conceſſa ſint, nihil tamen, ſapientiſſimorum hominum ſententia, præſtantius, aut illuſtrius, quàm, ut nos bene de unaquaque re ſentire, ac iudicare, & ornate, quæ ſentiremus, eloqui, atque exprimere dicendo poſſemus. quarum rerum tanta uis eſt ad animos hominum ad humanitatem informandos, ut, cum multæ aliæ nobis cum ceteris animantibus communes impertitæ ſint, his tamen duabus duntaxat, feris, & immanibus belluis excellamus, cum in quibuſdam, ut corporis uelocitate, & robore, multo illis humiliores, infirmioresq́. ſimus. tanta porro illarum inter ſe ſocietas, atque cognatio eſt, ut, diſiunctæ forte, ſeparatæq́. ſi fuerint, uix, quid prodeſſe hominum uitæ poſsint, intelligatur. ſiquidem ne ab indiſertis quidem prudentibus magna admodum expectari præſidia, & adiumenta queunt: & ſtulti ſæpe loquaces ſumma incommoda, ac detrimenta hominibus intulerunt. Ex quo intelligi poteſt, ad optimam, rectiſſimamq́. uitæ rationẽ inſtituendam utriuſque muneris coniunctionem eſſe maxime neceſſariam, eamq́. qui ſit adeptus, maximum illum quiddam, atque ampliſſimum eſſe cõſecutum. Sed, quoniam factum eſt, ut ex his duabus eloquentiam homines, uel non nullorum, qui ea peruerſe abuſi ſunt, odio, uel eorum, qui eiuſ-

modi gloria floruerunt, inuidia permoti omni tempore uehementius improbarint: uiſa res eſt haud prorſus à munere, & propoſito noſtro aliena, qui in hanc urbem ad antiquam Latini ſermonis conſuetudinem demonſtrandam acciti uenimus, ſi paucis eam ex hoc loco, in quem nunc primum publica auctoritate conſcendimus., atque in hoc ampliſſimo huius diei, frequentiſſimoq. conſeſſu iniuſte uituperari à multis oſtẽderemus. hoc enim ſi dicendo conſequi poterimus, non dubitamus, quin ad mentes ueſtras, id quod in primis optamus, optimarum artium cupiditate accendendas ualere plurimum debeat. Quanquam autẽ diſſimulare non poſſum, Auditores, ſummo me cum pudore ad hanc orationem accedere; quòd & in ea ciuitate loquor, in qua una antiquæ dicendi facultatis, & copiæ non leuiter impreſſa ueſtigia cernuntur; & præſentibus uiris illis dico, qui in hac ipſa ciuitate ſummorum oratorum obtinent principatum: me tamen audaciorem neſcio quo modo, quàm meus patiatur pudor, ad hanc diſputationem ſuſcipiendam rei, de qua dicturus ſum, magnitudo reddit: quam quidẽ eſſe, ſi utilitas quæratur, oportuniſſimam, ſi animi oblectatio, iucundiſſimam, ſi dignitas, ampliſſimam, facile cuiuis licebit intelligere, qui antiquiſſimos oratoris ipſius gradus, ac quaſi proceſſus paulo mecum diligentius iam inde à primis eius incunabulis indagarit. Nam primum quidem, (ne longius faciam) quid erat, unde procreati, & in lucem editi homines, atque illo admirabili, & diuino munere mentis, & cogitationis ornati, aut maiorem utilitatem ferre, aut uberiorem uoluptatem percipere

pere poſſent, quàm ut ipſi colloqui inter ſe, & ſua ipſorum cogitata communicare, & ea, quæ ſuæ eſſent uitæ neceſſaria, uiciſſim tum rogare, tum rogati ſuppeditare poſſent? aut, cum genus humanum, in terris diſſipatum, libere uagaretur, atque ut nullius loci ambitu, ſic nec ullius legis, aut iuris timore coerceretur, ſed cæca ſenſuum cupiditate omnia adminiſtraret, & gereret: quid ei uel oportunius, ſi tutæ, uel, ſi iucundæ, ſuauius, uel magnificentius, ſi nobilioris uitæ genus expeteret, accidere potuit, quàm ut in unum locum congregatum, (quod incredibili quadam dicēdi facultate perfectum eſt) iuris, legum, urbium denique ſocietate deuinctum ab illa fera, agreſtiq. uita ad hunc humanum cultū, ciuilemq. traduceretur? Declarant antiqui poetæ, qui diſertos quondam uiros, quòd homines ad unam incolendam urbem ex agris, tectisq. ſilueſtribus maiore fortaſſe, quàm tum tempora ferebant illa, dicendi copia, & grauitate deduxerant, eoſdem cantu, fidibusq. lapides mouiſſe, feroces immanium beſtiarum impetus fregiſſe, ac perennium flumi num curſus retardaſſe finxerunt. At uero, conſtitutis deſcriptisq. ciuitatibus, quid aut ad utilitatē fructuoſius, aut ad dignitatem amplius, aut ad famam ſplendidius eſſe potuit, quàm in foro copioſa atque ornata oratione poſſe hominum fraudem ad perniciem, innocentiam ad ſalutem uocare, in ſenatu de rep. deq. ceteris rebus ſuam cum dignitate ſententiam explicare, poſtremo in otio unum inter ceteros in omni genere ſermonis, atque humanitatis excellere? Etenim, ſi uerum quærimus, quo tandem modo aut laudandi, aut gratulandi, aut mo nendi,

nendi, aut gratias agendi, aut omnino ullo humanitatis officio fungendi, quæ omnia quàm ſint grauia, quàm neceſſaria, quàm ſuauia, facile communis uitæ conſuetudo demonſtrat, facultatem nos ullam unquam fuiſſe conſecuturos putamus, niſi nobis data hæc uis, & ratio dicendi fuiſſet? Ex qua cum multiplices alii fructus ſunt conſecuti, tum hic ſine dubio & ampliſſimus eſt ſemper, & uberrimus habitus, quòd eadem effecit, ut, quæ ignoraremus, diſcere, & ea, quæ ſciremus, aliis tradere poſſemus, atque poſteris etiam in perpetuum cognoſcenda relinquere. Nam quæ, per deos immortales, præclariſſimarum artium, & nobiliſſimarum diſciplinarum, quæ ſunt partim ad uitæ uſum, partim ad oblectationem animi neceſſariæ, quæ philoſophiæ, qua nihil uel melius, uel admirabilius à Deo hominibus datum eſt, quæ illius ipſius miniſtræ, ac quaſi famulæ dialecticæ, quæ legum, quæ iuris, quæ denique Dei ipſius, quæ religionis, iuſtitiæ, pietatis cognitio, atque ſcientia nobis eſſet, niſi in omni genere homines extitiſſent, qui, eximia inſtructi facultate dicendi, ea nobis, unde diſceremus, tractata diuinitus prodidiſſent? Hiſtoria uero quàm eſt admirabilis, quàm iucunda, quàm fructuoſa? Hæc res geſtas, ueteremq. memoriam omnẽ continet. hæc bellicoſarum gentium, imperioſorum populorum, potentium regum, fortiſſimorum uirorum glorioſa, & illuſtria facta commemorat. hæc continentiæ, grauitatis, iuſtitiæ, fidei, fortitudinis, atque omnis denique uirtutis exempla quamplurima, & quampulcherrima ante oculos ponit, quæ ipſi non modo magna

cum

cum uoluptate, & admiratione legentes intuea-mur, ſed maximo etiam noſtro cum fructu imite-mur. hæc eadem denique ſola, mea ſententia, in-dicat, non ſolum quantum ceteris animantibus, ſed quantum ceteris etiam hominibus homo præ-ſtet, cum ea, quæ, ante quàm natus ſit, acciderint, non aliter, atque ſi ipſe interfuiſſet, cognoſcere antiquitatis ſtudioſiſſimus quiſque poſſit. Sed hæc tamen omnia, quod nemini dubium eſt, iacuiſſent in tenebris, niſi ornatæ, & illuſtris cuiuſdam elo-quentiæ lumen acceſſiſſet. Multa prætereo conſul-to: ſunt enim quæ in hoc genere dici poſſunt innu merabilia: meq́. breuem hac in parte futurum, pau lo ante pollicitum eſſe memoria teneo. Illud ſatis ex iis, quæ adhuc dicta ſunt, intelligi poteſt, nul-lam nobis tum rerum earum rationem, quibus uita melior facta eſt, tum etiam litterarum, quibus aut corpus tuemur, aut animum recreamus, affuturam fuiſſe, niſi una nobis tributa oratio hæc omnia mi-niſtraſſet. Ex quo efficitur, cum hæc eadem tã præ-ſtantia, tam utilia, tam iucunda nobis incredibili deorum beneficio data ſint, non alio illos, à qui-bus improbantur, odio eſſe dignos, quàm eos ip-ſos, qui auguſtiſſima illorum templa, ſicut maxi-mus eloquentiæ pater inquit Iſocrates, inexpiabi-li ſcelere, flagitioq́. polluerint: contra uero, qui naturalem hanc, quæ omnibus cõtingit, ad dicen-dum cõmoditatem cura, atque induſtria auxerint, atque uniuerſam demum eloquentiæ laudem, ſine qua ne ſapientia quidem ipſa, quod eſt alterum no bis à Deo traditum munus, expetenda uidebatur, ſummo perſecuti ſtudio fuerint, in primis extollen

dos

doſ eſſe, atque pleniſſimo ore laudandos. Quòd ſi qui populi, aut ſi quæ gentes aliquando huius tantæ laudis ſtudio præſtiterunt, ii mihi fuiſſe potiſſimum uidentur, qui in libera, maximeq́. pacata, & tranquilla ciuitate uixerunt: ſiue quòd ipſi, ut rerum geſtarum amplitudine, & libertatis maieſtate, ſic & orationis elegantia, & ſentẽtiarum grauitate ſe ceteris antecellere oportere arbitrati ſint: ſiue quòd, ut ad bellum gerendum gladium, ſic ad remp. adminiſtrandam orationem afferendam eſſe ſtatuerint: ſiue denique, quòd apud liberos populos iis, qui ſe dicendi exercitationi dediderint, multo, quàm apud ceteros, ampliora, atque uberiora ſemper fuerint præmia cõſtituta: qualia cum in aliis præclaris quondam ciuitatibus, tum Athenis potiſſimum, & Romæ fuiſſe accepimus. quibus in urbibus, quòd diſertiſſimo cuique ad gratiam, ad opes, ad honores ampliſſimus patuit ſemper aditus, plurimum quondam eloquentiam eſſe dominatam uidemus. id quod ex ſummis utriuſque ciuitatis oratoribus perſpici poteſt. qui quidẽ, cum nec eximius eos generis ſplendor, nec opum amplitudo, ſed diuina ſolum dicendi ratio commendaret, ad remp. cum acceſſiſſent, in ea diutius glorioſiſſime floruerunt. Id autem ita eſſe, quo certius argumento colligitur, quàm, quòd cum eorum populorum libertate non ſolum illius gloriæ ſtudium ſubito uniuerſum concidit, ſed priſtini etiam ſermonis præclaræ illæ rationes, & formulæ ita corruerunt, ut ne ueſtigia quidem ulla antiquæ conſuetudinis appareant? ſiquidem non, ut res, & animi ſenſa apud omnes homines eadem per omnia tempora

pora permanent, ſic & uoces, & uerba eadem ab omnibus gentibus in omni ſæculo celebrantur. immo uero, ut imperia, ſic communis loquendi forma, & conſuetudo ſuo quaſi confecta ſenio contabeſcit. atque, ut ex corporibus placent potius, quæ uigentis florem ætatis præſeferunt, quàm quæ caducam quandam maturitatem adepta ſunt: ſic in quotidiana loquendi conſuetudine, quæ poſtremo quoque loco uerba ſucceſſerunt, ea plurimũ apud homines honoris obtinent, ac dignitatis. Quod cum ita ſit, ergo duplex nobis relinquitur hoc tẽpore, in quo noſtra excurrere induſtria, & uirtus poſſit, honeſtiſſimus, atque in ſuo uterque genere ampliſſimus eloquentiæ campus; unus, qui recentem, alter, qui antiquam loquendi rationem amplectitur. Quarum illam ad familiaria negotia, & omnino ad publicum, & forenſem uſum, aduocare, ex hac uero rerum præſtantiſſimarum, & nobiliſſimarum artium cognitionem deriuare ſoliti conſueuimus. Ac prior quidem illa pars eloquentiæ in hac ciuitate, quam fere unam in terris hoc tempore liberam eſſe uoluiſſe dij uidentur, tanto ſtudio colitur, ut ne Græci quidem, & Latini diuino ipſorum ſermone aut de rebus priuatis ſubtilius, aut de publicis magnificentius, aut de forenſibus peritius, & copioſius diſſeruerint. neque iniuria. Nam quæ ceteris in urbibus hoc tempore penitus intercluſa eſt ad dicendi gloriam uia, ea latiſſime in hac ciuitate unicuique patet. non enim hic roſtra deſiderantur, non curia, non ſenatus, non forum, non ſubſellia iudicum, in quibus eloquẽtium uirorum aut eluceſcat induſtria, aut ſperatis, pro-

poſitisq́. honoribus ſtudium excitetur. manent, manent, &, ut uideo, in perpetuum manebunt diſertiſſimorum hominum ingeniis ſua in hac pacatiſſima ciuitate curricula, & ex hoc ſtudio fructus ampliſſimi, ſumma gloria. De altera uero, omnium fere eruditorum ea uidetur eſſe cõſenſio, ut, quoniam tum Græci, tum Latini homines (harum enim duarum gentium laudata in primis ſemper oratio fuit) poetas nobis, & oratores non ignobiles reliquerunt; & præſtantiſſima fere, ac optima cuiuſque diſciplinæ præcepta quamplurima, & quamornatiſſima prodiderunt, demus operam, ut, uerborum, quibus diuina contexta ipſorum ſcripta ſunt, ratione percepta, tot excellentium poetarum, nobilium oratorum, præſtantiſſimarum artium cognitionem nobis, atque ſcientiam comparemus; aut, ſi quid forte de noſtris rebus uel dicendum, uel ſcribendum hoc tempore ſit, id uerbis quidem noſtris explicemus, ſententiarum autem luminibus, quæ plurima ex ſplendidiſſimis eorum ſcriptis ſumi poſſunt, illuſtremus; aut denique, ſi noſmet ipſos ad ueterem illam forte dicendi conſuetudinem tranſferamus, id uero nec indiſerte, nec impolite agamus. Sed, cum hoc tamen totum, quidquid illud ſit, quod nos in hoc genere ſuſceperimus, niſi cognitis eorum linguæ formulis expleri non poſſit; relinquitur profecto, ut primus nobis labor in ipſorum cognoſcenda lingua ſit collocandus. quam cũ neque ex domeſtico, neque ex forenſi, ut quondam, uſu, ſed ex tacita duntaxat multorum doctorum conſuetudine percipi poſſe, pleræque Italiæ ciuitates animaduerterent, propterea ſumma ope

conten-

contenderunt, ut apud ſe haberent, qui illorum libros publice diligenter explicarent. Verum in hoc genere toto, Auditores, neſcio quo modo maiorum ueſtrorum conſilium, & factum in primis elucet. hi enim non modo artium, & diſciplinarum, quæ nunc in pretio ſunt, omnium clariſſimum uniuerſo terrarum orbi domicilium in antiquiſſima imperii ſui Patauina urbe ſtatuerunt, idq́. ipſum nobiliſſimis accitis ex omni terrarum parte magiſtris exornarunt; ſed etiam in hac urbe, quæ clariſſimi huius imperii ſedes eſt, ſemper eſſe uoluerunt, qui obſcura, & nunquam ſatis patefacta ueterum illorum ſcripta docendo illuſtraret, & præclaram hanc iuuentutem optimis litteris publico munere erudiret. et recte. ſtatuerunt enim, id quod aliter eſſe non poteſt, ciuilis initia, ac fundamenta prudentiæ optimarum doctrinarum cognitione, ac ſcientia contineri, nec quenquam unquam ſatis ſe moderate in libera ciuitate geſturum, niſi qui ab ineunte ætate liberalibus primum diſciplinis excultus, deinde ſe tractandæ & adminiſtrandæ reipublicæ tradidiſſet. itaque, ut in ipſa republica gubernanda, ſic in tota eius etiam ratione ſuſcipienda, admirabile eſt, quantum ipſi cum ceteros homines, tum maxime prudentiſſimos illos etiam ueteres Romanos ſapientia ſuperauerint. illi enim philoſophos, ac rhetores omnes, Catone potiſſimum, & Craſſo auctoribus, edicto excedere aliquando ex urbe iuſſerunt: hi eoſdem in hanc urbem ſuffragiis etiam ſuis aduocandos eſſe duxerunt. illi nobiliſſimos artium magiſtros aliquando etiam contumelia affecerunt: hi eoſdem ſummis

 præmiis

præmiis dignos eſſe perpetuo arbitrati ſunt. illi rectiſſimas artes ad optimam adminiſtrandæ reip. rationem informandam nihil ualere, hi ad id potiſſimum maxime pertinere exiſtimarunt. Quo fit, ut hæc ciuitas, quemadmodum rerum geſtarum magnitudine, imperii diuturnitate, maritimi, & terreſtris apparatus magnificentia, ſic artium quoque optimarum ſtudiis, ac moderatiſſimorum hominum copia præſtantiſſimum quenque populum antecedat. In hanc igitur urbem, atque ad eiuſmodi munus obeundum publica adductus auctoritate uenio equidem perlibenter hoc tempore, Auditores, ſed, ſi uere dicendum eſt, maximo cum timore. Metum autem affert non tam ſuſcepti magnitudo muneris, cui me iam non nulla exercitatione aliquantum aſſuefeci, ſed quòd intelligo me in eum locum ſuccedere oportere, quo in loco cum alii quondam ſummi uiri, tum proxime Valla, Sabellicus, Egnatius magna cum ingenii, atque doctrinæ laude floruerunt. Præterea uero, corona iſta ueſtrum, & frequentia incredibilis adeo me commouet, & perturbat, ut nunc demum intelligam, quàm incaute, ne dicam ſtulte fecerim, qui acerrimo huius eruditiſſimæ ciuitatis iudicio in hoc genere aliquando ſatisfacere me poſſe crediderim.
Sed tamen, qui me frequens ueſter conſpectus terret, idem quodam modo etiam confirmat, & recreat. Sentio enim, atque ex ſingulis uniuſcuiuſque ueſtrum uultibus perſpicio, humanitatẽ in hac ciuitate eſſe tantam, quantam in principe terrarum populo eſſe conueniat. Itaque ut amaui antea mea ſponte maxime pulcherrimam iſtam urbem ueſtrã,
unam

unam in terris optime conſtitutæ ciuitatis uerissimam imaginem: ut ſenatus iſtius grauitatem, imperii maieſtatem, cæli clementiam, terræ halitum, maris afflatum, atque omnino felicem iſtum, ac plane diuinum Venetiarum genium ſemper colui: ſic nunc multo uehementius, ueſtro tanto incenſus erga me ſtudio, & uos omnes, & hæc omnia diligo, atque colo: fateorq́. pulcherrimum mihi omnium, quos in uita uidi, hunc diem illuxiſſe, quo tam egregiam ueſtram erga me uoluntatem, ac tam honorificum de me iudicium licuit experiri. cuius diei memoria, dabo operam, ne aut obliuione aliqua deleatur, aut ullius diuturnitate temporis obſcuretur. Expoſui breuiter, Auditores, quæ ad eloquentiæ laudem, atque omnino ad huiuſce diei quaſi proludium mihi uiſa ſunt pertinere: lætorq́., attente, atque benigne me, ſicut optabam, atque ſperabam, ab omnibus auditum eſſe. Reliquum eſt, primum ut uobis omne meum ſtudium, officium, laborem, diligentiam, quantum denique ingenio, atque induſtria efficere in hoc munere poſſim, pollicear, ac deferam: quod quidem cum mea ſponte, tum ueſtro etiam tanto de me iudicio incitatus, uel Muſis prope ipſis, quarum auguſtiſſimo quaſi quodam in templo ſumus, approbantibus, facio: deinde, ut uos orem, atque obſecrem, ut, quod ad me audiendum hodierno die ſtudium attuliſtis, id in perpetuum conſeruetis. Quod equidem cum aliis de cauſſis uobis cenſeo eſſe faciendum, tum ne aut eorum, qui me huc aduocarunt, aut eius, qui accerſitus eſt, animus ueſtra ulla tarditate debilitetur; aut ipſi maximam, & excellentiſſimam

tiſſimam humanitatis partem reſpuere, aut denique ne hac abuti pulcherrima, atque optatiſsima pace uideamini, qua ſola hæc ciuitas, reliquo fere terrarum orbe pernicioſiſsimo bello flagrante, ſingulari iſtius ſapientiſsimi ſenatus conſilio, maxima hominum approbatione, ſummaq́., utinam in perpetuum, felicitate perfruitur. Venetiis habita, M. D. LII.

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA
ORATIO SECVNDA.

ETSI, POST intermiſſa noſtra ſtudia, Auditores, nihil mihi longius unquam uiſum eſt eo die, quo iterum omnes in hunc locum conueniremus, ac dimiſſam eorum conſuetudinem longo interuallo repeteremus: tamen hodiernus dies, qui cum per ſe optatiſsimus, tum frequentiſsimo iſto conſpectu ueſtro omnium mihi iucundiſsimus eſſe merito debet, integram me, quam ante finxeram animo, percipere uoluptatem non patitur. renouat enim memoriam pernicioſiſſimæ cuiuſdam opinionis, quam omnino inueteraſſe, atque in animis omnium fere hominum iam penitus inſediſſe intelligo. nam cum alii aliis de cauſſis ſe à ſtudiis optimarum artium, ac præſertim eloquentiæ, recedere hoc tempore profitentur: tum hæc trita, & iam omnium fere peruulgata ſermonibus afferri excuſatio ſolet, quòd ſe diffidant ad ueterum illorum poſſe, quos imitati fuerint, laudem, & gloriam peruenire. Quæ oratio quanquam ſatis eſt iſtius ciuitatis auctoritate, atque iudicio confutata; quòd tanto ſtudio, ac tanta animorum contentione ad omnium diſciplinarum genera complectenda exarſit, ut eam omnino antiquitatis non æquaturam modo gloriam, uerum longe, multumq. ſuperaturam eſſe ſperandum ſit: me tamen & ſuſcepti muneris ratio, & mea quædam erga uos præcipua caritas hortatur, ut, quo alacrius omnes ad priſtina ſtudia redeatis,

redeatis, eiuſmodi ſententiam probem cum ut falſam, tum ut pernicioſam ab omnibus prorſus hominibus eſſe repudiãdam. Etenim, ſi diligenter attenderitis, Auditores, nihil profecto inuenietis, quod tam omnium hominum animos frangere, aut tam eorum retardare conatus poſſit, quàm ſi in ijs artibus, ad quas ſe contulerint, omnis ſit eis ſpes principatus, ad quem unuſquiſque natura ducitur, intercluſa. quam certe ſpem omnino præcidunt illi, qui in tantam antiquorum admirationem adducuntur, ac tantam illis in omni artium genere laudem tribuendam eſſe cenſent, ut nullum poſteris ad famam, atque ad gloriam relictum eſſe locum arbitrentur. Equidem ut illud ſemper ueriſſimum eſſe duxi; maximas res, ſummasq. artes & inuentas acutiſſime, & tractatas ornatiſſime ad nos à ueteribus eſſe tranſlatas: ſic hoc nulla ratione probandum puto, non eorum nos ueſtigijs inſiſtentes uel parem nobis laudem poſſe ex eodem illo antiquorum ſtudiorum curriculo uindicare. Nam omnino, ſi cauſſa ulla eſt, Auditores, quæ noſtros conatus queat impedire, eam profecto uel ab ingeniorum noſtrorum imbecillitate, uel certe ab rerum cognoſcendarum multitudine proficiſci exiſtimandum eſt. Quibus tamen ex rebus, tantum abeſt, ut ulla nobis impedimenta poſſint parari, ut omnino nulla ineptior oratio ſit, quàm eorum, qui hac ratione utantur. Nam, ut de ingenijs primum dicam, quorum hebetatam aciem eſſe ab ipſa quaſi defatigata natura quidam queruntur; quid eſt tandem cauſſæ, cur natura hoc tempore tardiora, quàm olim, humana ferat ingenia, quæ in omnibus ſuis

rebus

rebus obeundis admirabilem conſtantiam, & incredibilem quandam æquabilitatē immutabili prorſus æternitate tueri ſolita ſit? Equidem, cum nunc & cælum pariter naturali ſe conuerſione contorqueat; & terra, ſuis librata ponderibus, immota natura iaceat; cum ſol, & aſtra nunc etiã terras clariſſima, ut ante, luce colluſtrent; cumq́. item cetera, quæ longe maxima ſunt, eodem, quo ante, modo à natura gignantur: ſatis intelligere non poſſum, cur homines aut ad inueniendum hebetiores, aut ad intelligendum tardiores natura hoc tempore, quàm antea, procrearit. fallitur enim, ſi quis & ingeniorum, & agrorum eandem eſſe rationem putat. agrorum uirtus aut cæli temperatione commutatur, aut temporis diuturnitate minuitur: ingeniorum uires nulla prorſus ratione, niſi forte ſocordia, franguntur. Teſtis ipſa Græcia eſſe poteſt; in qua cum olim ita omnium bonarum artium ſtudia floruerint, ut hæc una in terris gens omnis humanitatis, atque doctrinæ iure ſibi gloriam aſciuerit, ita nunc demum, funeſto quodam illius quaſi prouinciæ fato, iacent, ut eadem nulla antiquæ monumenta laudis, & ueteris inſignia dignitatis agnoſcat. quid ita? profecto, non quòd apud illos ingenium, ſed quòd in ingeniis induſtria conſenuerit. ut enim fœcundiſſimus ager, niſi quotidiana exerceatur cultione, ſilueſcit: ſic optima ingenia, niſi perpetua exercitatione excolantur, exareſcant penitus, neceſſe eſt. Quòd ſi eiſdem uiribus eorũ, qui nunc ſunt, atque illorum, qui ante uixerunt, ingenia ſuſtinentur: iam nunc intelligere poſſumus, quantum nobis momentum ad gloriæ commenda-

mendationem acceſſerit ex iis, quæ ſunt excellentiſſimis ſuperiorum hominum ingeniis innumerabilium iam prope ſæculorum memoria comparata. quæ ſunt eiuſmodi, ut non optimam modo confirmare, ſed deterrimam quoque plane excitare naturam poſſint. Neque enim, ut aliarum rerum omnium, ſic ingeniorum quoque grauem obrepere ſenectutem exiſtimandum eſt, quippe quæ firmiſſimo ac prope immortali quodam quaſi naturæ robore ſepiantur. Nam, ni ita eſſet, quis eſt, qui non intelligat, aut primis, aut ſecundis ipſa confici ſæculis debuiſſe? nunc uero, cum ea ui prædita ſint, ut, quo diutius uiuant, eo uehementius uigeant, &, quod de fama dixit poeta ſummus, progrediendo quaſi uires acquirant: quid eſt, quòd de eorum imbecillitate dubitandum magis hoc tempore ſit, quàm poſt Platonis, & Ariſtotelis, & eorum æqualium tempora dubitatum ſit? quorum tanta extitiſſe in omni diſciplinarum genere laus creditur, ut non priores ſolum omnes ſuperaſſe, ſed poſteris etiam omnibus ſpem aut melioris ſententiæ, aut ornatioris orationis uiſi ſint prope in perpetuum ademiſſe? itaque, ut ipſi plurimos, qui proxime ad eadem ſe ſtudia contulerunt, incredibili ſua laude nequaquam retardare potuerunt: item hoc tempore aut illorum, aut horum ingenii magnitudo permouere neminem debet, quo minus, ſi ita ferat animus, ea ſtudia perſequatur, in quibus illi maxima cum laude, & ſumma omnium ſæculorum cum aſſenſione uerſati ſint. Neque enim, mihi credite, rerum ipſarum aut euoluta ſatis, aut prompta ueritas eſt, ſed obſcuro, & inexplicabili quodam

dam quaſi inuolucro implicata, &, ut nobiles quidam philoſophi tradiderunt, in profundo ita demerſa, ut nec unius labore, neque unius ætate, ſed plurimorum hominum induſtria, & multorum ſæculorum ſpatio uideatur eruenda. Quàm multa enim ſunt, quæ non dico Ariſtotelem, aut Platonem, aut qui ambos ætate anteceſſit, Socratem, ſed eos quoque omnes, qui aut proximo, aut longo ſubſecuti ſunt interuallo, etiam quærentes latuerunt, ultro autem ſeſe noſtris aut patribus, aut maioribus prodiderunt? Nam & cæleſtium orbium numerus, & ſtellarum errantium motus multo profecto certius ab his, quàm ab illis, eſt & inueſtigatus, & traditus: & terræ ipſius remotiſſimæ, ac penitus abditæ partes, quò non ſolum nō penetrauit antiquitas, ſed ne adiri quidem poſſe, natura ipſa repugnante, exiſtimauit, & maximo conſilio ſunt, & præſtanti animi magnitudine peragratæ. Iam uero & ad alieniſſimas, ac maxime longinquas nationes uel uſus, uel uictoriæ cauſſa non modo comparata eſt nauigatio melior, ſed & res ipſa militaris, ac bellica nouo quodam, & ante inaudito tormentorum genere reddita eſt inſtructior. Rempublicam uero, & populi libertatem, quam cum alii ante multi, tum maxime Romani ſummo conſilio tractaſſe, ac defendiſſe ſemper uidentur, nunc multo certe prudentius patres ueſtri & gerunt, & tuentur. itaque ut illi bellicis fortaſſe artibus, ſic hi domeſticis, ut illi imperii magnitudine, ſic hi diuturnitate iure gloriantur. ſiquidem inde uel cum hoſtibus, nel inter ciues perpetuo dimicatum, hinc optatiſſimæ pacis fructus

domi, foriſq. partæ quotidie percipiuntur uberrimi. inde pauca quædam grauioris dominatus luſtra, hinc iuſtioris imperii infinita iam prope ſæcula numerantur. omitto ſitus urbis huius inauditam ante oportunitatem: quam eſſe tantam conſtat, ut hæc una in terris ciuitas ad imperium, ad decus, ad æternitatem condita uideatur; præterea admirabilem tot magiſtratuum rationem, incredibilem in iudiciis æquitatem, maximam omnium rerum inter ciues æquabilitatem, ceteraſq. omnes huius præſtantiſſimæ Reip. partes non ſolum inter ſe, ſed etiam cum optimo, ac perfectiſſimo ciuitatis genere pulcherrime congruentes. Nimirum hanc urbis ſpeciem, hanc ciuitatis præſtantiam ueteres illi optimi uiri, atque omnium ſine dubio prudentiſſimi animo finxerunt potius, quàm aut uiderunt unquam, aut audiuerunt, aut omnino futuram ullam aliquando in tam corruptis hominum moribus ſperare ulla ratione potuerunt. Quæ ſi perſpicua ſunt, ſimul illud perſpicuum eſſe quis non uidet, non ſolum eandem nobis, quæ ueteribus, aciem ingeniorum manere, ſed, ſi exercitatione acuatur, multo etiam præſtantiorem futuram. Nam, quòd rerum, ſcriptorumq., quibus in dies magis obruãtur, multitudine perterreri ſe quidam dicunt; id eſt eiuſmodi, ut nimia potius eorũ penuria deploranda, quàm non neceſſaria copia exagitanda ſit. Etenim qua re alia, dii immortales, in tantas his temporibus optimarum artium redacti ſumus anguſtias, quàm, quòd ad eas cognoſcendas prope innumerabilibus ſumus præſidiis, quibus ſuperiora abundarunt ſæcula, deſtituti? Vbi enim philoſophi ſunt illi, qui

&

& ante, & poſt Platonis tempora cum naturæ, tum morum rationem diligentiſsime inueſtigarunt? quorum tam magnus extitiſſe numerus traditur, ut, quemadmodum milites in cohortes, ſic illi in diuerſarum ſectarum quaſi quaſdam acies ſecernerentur? Vbi tot oratores, tot poetæ, tot iuris, legumq́. cõſulti? Vbi tot rerum geſtarum, atque annalium, & hiſtoriarum ſcriptores ornatiſsimi, qui clariſsimorum regum, & potentiſsimorum populorum facta Græcis, & Latinis litteris conſignarunt? Vbi denique reliquarum artium inuentores prope infiniti? O C. Plini: maiorem appello. tu, qui nobis monumentum illud unum induſtriæ tuæ pro tot illis antiquorum millibus tradidiſti, doce quanta tu, patresq́. tui ueterum teſtimoniorum copia abundaueris, quanta nos, æqualesq́. noſtri eorundem inopia urgeamur. idemq́. hunc illis errorem eripe, qui nimis magna ſe eorum ubertate diffluere arbitrantur, non intelligentes, quàm fœde omnia aut inimicæ uetuſtatis iniuria labefecerit, aut imperitorum ſæculorum incuria deformarit. Quæ cum ita ſint, ſane efficitur, ut, quemadmodũ non nullarum recentium rerum, quæ ſcientia comprehendendæ ſunt, paruo neſcio quo labore torquemur, ſic contra plurimarum ueterum, quarum obſoletam iam nimia antiquitate cognitionẽ prope in perpetuum deplorauimus, grauiſsima cura leuati ſimus, ita ut, quæ antiquiſsimis hominibus olim prope noua uidebantur, ea nobis pro uetuſtiſſimis hoc tempore habeantur. Nam, quòd duabus linguis, iisq́. alienis, intolerabili prope cum labore percipiendis commoueri ſe alii dicunt; ſtultiſ-

ſimum

ſimum illud dare documentum uidentur, ut, qui nobis, poſt tot acceptas à barbaris clades, incredibili deorum benignitate amiſſarum quaſi quidam theſauri artium commonſtrati ſint, eos aut negligamus, aut, quo nihil eſſe fœdius poteſt, ab alienis hominibus occupari, ac poſſideri, æquo animo patiamur. quaſi uero hoc & nouum, & nunquam antea factitatum ſit, ut, quæ domi noſtræ non haberemus, ea, ſi uſus ferret, aliunde ſumeremus. niſi forte Græcos ipſos, maximarum diſciplinarũ gloria celeberrimos, aut Indorum, aut Aegyptiorum, aut Phœnicum præclara quondam decreta approbaſſe, uoces autem, quibus ea tradebantur, odiſſe, aut ſibi notas eſſe noluiſſe arbitramur. Equidem cum in antiqua monumenta intueor, alienis linguis adeo ueteres ſtuduiſſe uideo, ut non ſolum bellicoſiſſimus, & potentiſſimus rex Ponti Mithridates duorum & uiginti populorum, quibus iura dabat, linguas perdiderit, ſed Romani etiam aliquot hoſtilem Pœnorum linguam, quòd ea neſcio quid ſcriptum forte non inſulſe erat, haud prorſus ſibi eſſe contemnendam putarint. Quæ ſi uobis argumenta hominum imperioſorum, atque ignauorum probantur, aſſentimini, Auditores, & præclara diſciplinarum genera ueterum linguarum deſperatione deſerite. ſin autem uere optimarum artiũ ſtudiis nihil eſſe præſtantius ducitis: quid eſt, cur alienarum cognitionem linguarum, quas nulla unquam repudiauit antiquitas, omnis ſemper eſt amplexa humanitas, detrectetis? aut cur uel Græcorum magis hoc tempore, quàm illi quondam Aegyptiorum, uel Latinorum potius, quàm illi Græcorum,

rum, uoces negligatis? Ita ne uero? M. Cato, homo Romanus, Græcas litteras, quas ante perpetuo faſtidierat, ultima iam ſenectute auidiſſime deuorauit: uos, patrum ueſtrorum tanta auctoritate neglecta, eas ætate florētiſſima reſpuetis? multi Græci, non pauci Barbari Romanarum quondam litterarum cauſſa maria etiam tranſmiſerunt: uos, germana Romanorum progenies, Romana monumenta domi ueſtræ reiicietis? omnes ciuitates, omnes populi, omnes denique omnium terrarum gentes, modo aliqua ſint humanitate imbutæ, non modo ſcholas, ſed etiam fora, templa, cœtus, congreſſus Græcis aut Latinis circumſonare uocibus, honeſtiſſimum, atque grauiſſimum eſſe cenſent: uos, in ea ciuitate nati, quæ ampliſſimum omnis ſemper humanitatis, atque doctrinæ domicilium fuit, aures ueſtras, ne eas audiant, ullo labore, aut ulla deſperatione claudetis? O fallaces & inanes eorũ cogitationes, qui hanc urbem in eam ſpem condiderunt, ut Romanam remp. quæ tum funditus erat euerſa, ſi non amplitudine imperii, at certe liberaliũ artium ſtudiis, quæ tum toto terrarum orbe pulſæ iacebant, uel æquaret, uel etiam uinceret. eo ne cõſilio hanc iuuentutem tot in ſæcula propagarunt, quæ ingeniis prædita ſingularibus, artes eas, quas maiores ſui etiam ciuitate donaſſent, ſpretas excedere ciuitate, ingeniorum diffidentia, ſineret? ſiquidem aut rectiſſimam quanque artem tollatis, Auditores, oportet; aut linguas, quibus illæ proditæ ſunt, omnino conſeruetis. Quòd ſi ſine illis nec ſatis communis uita conſtare, nec moderatio in ciuitate manere, nec omnino ulla haberi ratio

humani-

humanitatis poteſt: profecto & hæc, quæ tantorũ bonorũ ampliſsima quaſi quædam ſeminaria ſunt, fouere diligentiſsime opus eſt. Nam ſi ea loca, in quibus aut aurum, aut æs, aut argentum effodiuntur, quibus humana libido turpiſſime plerunque abutitur, tanta diligentia obuallantur: quanto nobis ſtudioſius ſecreta nobiliſſimarum artium quaſi latibula retinenda ſunt, quibus ampliſsimis præmiis accendimur ad memoriam gloriæ ſempiternam? Neque enim audiendi ſunt illi, qui exigua nimium ſe mercede ad tantos labores prædicant inuitari. ſunt enim iis, qui in libera ciuitate uixerint, ſatis ampla, qui liberam ciuitatem adminiſtrauerint, ampliſsima propoſita præmia, quæ partim maximorum in honorum adeptione, partim in egregia & præſentium, & futurorum hominum opinione, partim moderata fortunarum in amplificatione, qui quanquam leuiſsimus fructus eſt, uulgari tamẽ æſtimatione longe omnium grauiſsimus habetur, ſita eſſe ducuntur. Quamobrem cum & & res, quæ cognoſcendæ ſunt, paucæ, & uires ingeniorum ualidiſsimæ, & præmia ad excitandos animos ampliſsima ſint; nolite diffidere, Auditores, ueterum etiam laudem eorum, quos tantopere admiramur, quamcunque ad artem animum adiunxeritis, aut facile æquaturos, aut, quæ finitima gloria eſt, ad eam proxime acceſſuros. Quod ipſum etſi futurum nullo unquam tempore deſperaui: tamen auget nunc multo etiam magis ſpem meam perſpecta mihi uirtus, & induſtria ueſtra ſingularis. Me certe cum mea perperua erga iſtum ordinem ſingularis uoluntas, tum hodiernus iſte ue-

ſter in hunc locum, quaſi ad priſtinam eloquentiæ poſſeſſionem recuperandam, incredibilis concurſus ita ad hanc cauſſam inflammat, ut me dies, noctesq. nihil aliud, quàm de ueſtris commodis, cogitaturum eſſe profitear. Ecquæ enim cauſſa eſt, cur non perpetuo pro iſtius utilitate conſeſſus laborem? cum & ipſe ab hoc fonte ad non nullam hominum famam profluxerim, & meus quotidianus hic labor ad aliquam hominum exiſtimationẽ, iſtorum commendatione ſubſelliorum, paulo latius dimanauerit? Quamobrẽ uigilabo quidem mea ſponte (ut dixi) pro uobis libenter, at multo certe etiã libentius, quòd intelligo me à uobis ita audiri, ut maxima pars ueſtræ in audiendo laudis ad aliquam mei etiam nominis celebritatem attineat: ut, quantum in uos utilitatis ex meo labore, tantundem in me laudis ex attentione ueſtra redundet. Venetiis habita, M. D. LIII.

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA
ORATIO TERTIA.

SI, QVANTVM animi in quibuſdam hominibus eſt hoc tempore, Auditores, ad præclara iuuentutis ingenia retardanda, atque omnino ad honeſtiſſima linguarum ſtudia reprobanda, tantum in me ingenii ad eadem excitanda, atque ornanda reperiretur: profecto & ipſe iampridem ſatis ueſtras mentes ad ampliſſima litterarum præmia inflammaſſem, & hæc ſtudia ab indigna illorum criminatione me non incommode hodierno die eſſe defenſurum confiderem. Etenim, cum duo ſint hominum genera, à quibus potiſſimum honeſtiſſimus iſte ueſter ad laudem curſus impediatur, unum eorum, qui uniuerſo litterarum generi, alterũ, qui rectiſſimæ huic linguarum rationi præcipue ſe inimicos eſſe præſeferant; cumq. priore anno uehementius eorum opinionem increbuiſſe animaduerterem, qui dicerent, non eſſe cur hoc tempore doctrinæ ſtudia tractaremus, quòd ad ueterum illorum, quos imitaremur, gloriam aſpirare non liceret; tum toto eo de genere illa dixi, quæ ſententiam eorum, ni pertinacius, quàm ſapientius agerent, facile poſſe frangere uiderentur. nunc uero, cum præclarum hoc linguarum ſtudium ab alteris intelligam tum ut parum neceſſarium, tum ut nimis leue contemni, ac derideri: tanto mihi alacrius eiuſmodi defenſionem ſuſcipiendam exiſtimo, quanto nos propius horum, quàm illorum, accuſatio petit. Ne-

que uero, ſi in nos à rudibus quibuſdam, atque indoctis hominibus impetus fieret, ſummopere mihi de conatibus eorum repellendis, ac uindicandis eſſe contendendum putarem. uerum, cum intelligam, ut quiſque uehementiſſime in rerum cognoſcendarum ſtudio elaborat, ita maxime noſtram hanc quaſi uerborum, ut illi uocant, diſciplinam illudere, ſuaq́. auctoritate, quæ magna eſt, imbecillos multorum animos à rectiſſima ſtudiorum ratione deducere: facere non poſſum, quin, ſollemni præſertim hoc die, quem unum ex omnibus pulcherrimum incredibilis ueſtra frequentia mihi red dit, atque in tanto litteratiſſimorum hominũ concurſu paucis iniuſtæ illorum accuſationi reſpondeam. Quos tamen ita ſentientes homines ut gratulor in hac ampliſſima urbe reperiri nullos: ſic, quando iam reliquam Italiam hæc opinio peruaga tur, ea ne, tanquam peſtilentia continenti uulgata tabe, hanc demum etiam puriſſimam ciuitatem inuadat, mihi in primis, cui publice tuendæ eloquen tiæ negotium datum eſt, exiſtimo prouidendum. Sed quoniam, ut dixi, acrius illi, ac uehementius agunt, quàm ut nos ornate, ac copioſe, pro tantæ rei magnitudine, reſpondere poſſimus: ueſtræ erit humanitatis, atque prudentiæ, quæ pro uobis in officio retinendis ueriſſime diſputabimus, ea benigno, atque attento animo audientes, falſis illorũ reiectis criminibus, ſingulari ueſtro potiſſimum ſtu dio comprobare. Magna igitur, ac moleſta admodum mihi cauſſa ſuſcepta eſt, Auditores, quippe quæ non maiorem ingenii facultatem requirat, quàm animi dolorem acriorẽ eliciat. Neque enim

facere

facere poſſum, cum uehementius in hanc totam linguarum quæſtionem intueor, quin funeſtum earum, ac miſerabile quoddam quaſi fatum deplorẽ, quibus interneciuum uideo bellum ab indiſertis hominibus prope in perpetuum eſſe indictum. Taceo cladem illam, quam ipſæ ingentem maiorum noſtrorum memoria ab indoctis, & rudibus illis ſæculis acceperunt: quam iccirco leuius quodam modo ferendam illis eſſe cenſeo, quòd ea ab reliquarum omnium artium pernicie incredibili nulla ratione ſeiungi potuit. Verum illud queror, cum reliquæ diſciplinæ omnes hoc tempore, ſingulari quodam deorum munere, ex diuturna quaſi iactatione conquieſcant, hoc unum linguarum ſtudium quorundam hominum pertinacia, ne priſtinum di gnitatis ſplendorem recuperet, impediri. Quod eò mihi eſſe uidetur indignius, quòd & per eis ſtetit, quo minus eximia reliquarum artium monumenta, paulo ante pernicioſo barbarorum impetu labefactata, conciderent, & ab iis oppugnantur, à quibus merito præſidii aliquid expectare debebant. Nam, ſi qui huic ſtudio iniqui ſunt hoc tempore, atque infeſti, ex eorum ſunt potiſſimum numero, qui ſe philoſophiæ ſtudio dediderunt. quorum eam fere rationem eſſe, poſſis animaduertere, ut nobiliſſima, puriſsimaq. ueterum philoſophorum decreta aut deformato, inquinatoq. Latino ſermone explicent, aut, ſi qui paulo, quàm ipſi, emendatius, atque ornatius ea tractent, eos leues homines, & parum, quid maieſtati philoſophiæ conueniat, attendentes appellent. Qua in re illud primũ mihi pergraue uidetur, quòd orbem ipſum

doctri-

doctrinarum, quas mirifico quodam inter ſe uinculo iunctas eſſe accepimus, diſſoluere, ac reuellere, linguarum uituperatione, conantur; deinde, quòd ea deſpiciunt, quæ omnium hominum conſenſu firmiſſima ſunt quaſi omnium diſciplinarum, atque artium fundamenta. quaſi uero aut ars ulla ſine ope alterius probe intelligi, aut doctrina aliqua poſſit ſine linguarum potiſsimum notitia comprehendi. Ac apud ueteres quidem quanta diligentia, ac prope religione hæc ipſa bonarum artium ſocietas, atque cognatio culta ſit, hinc intelligi poteſt, quòd neminem in una excellere arte, qui non omnes attigiſſet, poſſe opinati ſunt: adeo ut non philoſophis ſolum cognita eſſe oportere omnia, ſed ne artifices quidem humiliores ſine philoſophia, id eſt ſine uniuerſa quadam omnium diſciplinarum ſcientia, recte in ſuo munere uerſari poſſe exiſtimarent. Quæ concordia ſi cui tuenda eſt, eis in primis merito uidetur tuenda eſſe, qui ſe omnium ſtudioſiſſimos eſſe ſapientiæ profitentur. quod quemadmodum aſſequi ſine ſingulari quadam linguarum intelligentia poſſint, profecto ne ipſi quidem credo facile demonſtrabunt. Nam ſi, quod quiſque ſentit, id ipſum quale ſit, niſi uerbis enuntietur, apparere non poteſt; & ſi omnino noſtræ mentis eſt interpres oratio: iam illud perſpici aperte poteſt, ſi, quæ quiſque acute inuenit, ea aliis tradere, uel alienæ utilitatis, uel ſuæ oſtentationis gratia, uelit, ne hæc quidem eſſe, quibus illa quaſi contineri uidentur, ornandæ, ac quodam modo faciendæ orationis ſtudia negligenda. ut enim nobiles architecti in conſtruenda præclara domo non parietum magis,

gis, aut culminis rationem habent, quàm fundamenti: ſic nec egregiis philoſophis eximia potius ſapientiæ præcepta nota eſſe oportere, quàm uerborum, quibus illa quodam modo ſuſtinentur, ſubſidia, ſtatuendum eſt. Quam rationem ueteres certe philoſophi, qui ſoli hoc grauiſſimo nomine digni fuiſſe uidentur, ſtudioſiſſime obſeruarunt. Nam Theophraſtum quidem, & Ariſtotelem adeo floruiſſe dicendo accepimus, ut ille diuinitate loquendi nomen inuenerit, hic etiam aureum flumen orationis fudiſſe ſit exiſtimatus. Nam quid de Xenophonte dicam, atque Platone? quorum alterius uoce Muſas quaſi locutas ferunt, alterius, Iouem ipſum, ſi græce locutus eſſet, locuturum fuiſſe? Complectar uno uerbo. Nemo fere ex ueteribus illis philoſophis, à quibus, tanquam ab uberrimis quibuſdam fontibus, omnis ad nos philoſophiæ cognitio emanauit, bonus intelligendi magiſter fuit, qui non idem etiam dicendi grauiſſimus auctor extiterit. Cur autem non ſit? quia uerborum, inquiunt, leuiſſimum ſtudium eſt. acute. an uero cuiquam unquam leue uideri illud demum ſtudium debet, in quo ſummi philoſophorum principes, Plato, & Ariſtoteles, tantopere uigilarunt? Duæ ſunt enim huius quaſi doctrinæ partes, una, quæ poetam, altera, quæ oratorem informat. has ambas adeo accurate, atque eleganter ii, quos paulo ante commemoraui, commentariis etiam editis pertractarunt, ut, quod his artibus præſidii adſit, ac dignitatis, id omne iure acceptum duobus illis maximis referatur auctoribus. quodq. præſtans illorum de grauitate horum ſtudio-

ſtudiorum apertius demonſtrare iudicium poteſt, Ariſtoteles ipſe ad ea, quæ tam præclare de dicendi artificio ſcripſit, non pulcherrimi ſui ſtudii contentus gloria, Iſocratis rhetoris laude incenſus acceſsit. immo uero, cum florere eum nobilitate diſcipulorum uideret, & ipſe rhetoricam docere, & ludum habere uoluit, cum diceret, indecorum eſſe ſe tacere, Iſocratem loqui. Quanquam quid aut oratorum artem potiſsimum nominem, aut poetarum? quam, uel uſus, uel doctrinæ ratione optabilem, nemo unquam, in Græcia præſertim, harum omnium diſciplinarum parente, atque altrice, contempſit? Quid? Romæ, ubi quondam, propter perpetua militiæ ſtudia, nulla ex græcis artibus in pretio fuit, quippe qua ex urbe philoſophi, ac rhetores omnes acerbiſsimo etiam decreto aliquando ſint exacti, non ne eius etiam artis præcepta, quæ non ornate, ſed emendate loquendi principia continet, Varro, & Cæſar ſummo ſtudio tradiderunt? at qui uiri? ii, quorum alter ſummarum diſciplinarum cognitione Romanos ante ſe omnes, alter rerum geſtarum magnitudine omnes ex omni memoria homines ſine controuerſia uicit. Ergo ueteres illi non ſolũ de philoſophia ornate ſcripſerunt, ſed rationem etiam ornate dicendi aliis tradiderunt: nos non ſolum impure de noſtris ipſorum ſtudiis diſputabimus, ſed, ſi qui paulo caſtius loqui ſtuduerint, eos leues, & contemnendos homines eſſe ducemus? illi in maxima aut ſcientiæ, aut imperii gloria ne grammaticæ quidem artis tractationem ſibi indecoram eſſe duxerunt: nos neminem, niſi qui præcepta prorſus omnia grammaticorum contempſe-

contempſerit, repudiabimus? Hæc igitur quondam principum philoſophorum, atque ſummorum uirorum ratio fuit; quam neſcio cur noſtri nõ hoc tempore imitentur; ut ipſi ſecum, quantum profiterentur, quotidie cogitarent; cumq́. ſe rationem intelligendi profiteri animaduerterent, ne loquendi quidem artem à ſua cognitione alienam eſſe arbitrarentur. Quamobrem, non tam quid ſentirẽt, aut agerent, quàm quemadmodum ea dicerent, quærebant: neque rerum ſolum, ſed etiam uerborum à ſe exempla peti oportere cenſebant: neque in hoc ſtudio tantum, quia neceſſarium, uerum etiam quia graue, & honeſtum ducebant, diligentiſſime uerſabantur. Oſtendi, hanc quaſi uerborũ ſcientiam, quam ſolam oratoribus, atque poetis propoſitam eſſe iſti putant, plurimum in ſe habere & neceſſitatis, & dignitatis. quid, ſi, eoſdem illos non uerborum magis eſſe, quàm rerum indagatores, atque artifices, probem? Etenim poteſt ne aut res exprimi ſine uerbis, aut oratione quidquã, niſi res aliqua, demonſtrari? Quid autem uel oratores oratione, uel poetæ uerſibus ſuis aliud complectuntur, quàm quæ præſtantiſſimis philoſophorum libris continentur, atque præceptis? Dicam primum de poetis, quorum quibuſdam difficilior fortaſſe ratio eſſe uideatur. Poetarum igitur dico reconditam quandam eſſe doctrinam, eandemq́. ex ipſius philoſophiæ penetralibus eſſe depromptam. Atque hoc quidem unuſquiſque, qui nobilium præſertim poetarum ſcripta paulo accuratius legerit, facile comprobabit. Etenim quis eſt in philoſophia locus, ſiue de naturæ primordiis quæras,

ſiue de rerum cæleſtium cauſſis, iisq., quæ fiunt in aere, perturbationibus, ſiue de natura animorum, ſiue de rebus expetendis, & fugiendis, ſiue de ratione rerum publicarum, quis eſt, inquam, locus in philoſophia eiuſmodi à bonis poetis unquã prætermiſſus? Quod uero multo maiorem habet admi rationem, hi, non quid unus, aut alter eiuſmodi de rebus ſenſerit, tenent, ſed omnes omnium ſententias habent notas, neque perpetuo, ut illi, opinionem unam, ſed modo hanc, modo illam pro libertate artis tuentur. putant enim eo admirabiliorem ſuam ſcriptionem fore, quo pluribus eam, ijsq. inter ſe diſſimilioribus, ſapientum ſententijs, quaſi diſſimilium quorundam pigmentorum uarietate, diſtinxerint. Iam uero, quanti illud faciendum uidetur, quòd in ſcribendo poetæ non ueterum magis decreta philoſophorum ſequi ſolent, quàm ipſi ratione uti philoſophorum? quid eſt enim tam philoſophi, quam eximiam quandam uirtutis ſpeciem, quàm ipſi ideam appellant, poſſe exprimere? at poetas non ſemper animaduertas res tales, quales ſint, fuerint ue, effingere, ſed plerunque, à rei ueritate recedentes, aut famam ſecutos hominum, eas eiuſmodi ſimulare, quales popularis oratio celebrarit; aut certe, perfectionem quan dam uirtutis exquirentes, quales oporteat, oportuerit ue, confingere; eoſdemq. non in ſingulorum uirtutibus exponendis, ſed fere in uniuerſo uirtutis genere, & natura deſcribenda, philoſophorum more, uerſari. Quamobrem iure Ariſtoteles poetas omnino philoſophis eſſe ſimiles affirmauit.

Puderet me, in re maxime ſeria id, quod dicturus ſum,

ſum, dicere, niſi huius dicti, grauiſſimum omnium philoſophorum, Platonem auctorem haberem. Tanta, ac tam admirabilis poetarum doctrina eſt, ut eam non ex humano, ſed ex diuino emitti pectore antiquitas arbitrata ſit. ſiquidem, poetas Apollinis, Muſarumq́. afflatu uerſus fundere, & à Muſarum etiam hortis quibuſdam, ac ſiluis carmina ad nos afferre, traditum eſt: neque uero ante efficere quidquam poetam poſſe, quàm diuino quodam inſtinctu concitatus ſit, & è ſua ſede mens pulſa, atque dimota: Deum autem, eorum mente elata, ijs miniſtris propterea uti, & uatibus, ut nos, qui audimus, intelligamus, non eos eſſe, qui illa tam præclara dicant, qui mente careant, ſed Deum eſſe, qui loquatur. Dixi de poetis, nunc de oratoribus eſt dicendum. quorum ſcripta ſi quis propius inſpexerit, ea non magis ex rhetorum, aut grammaticorũ ſcholis, quàm ex eruditiſſimis dialecticorum, & philoſophorum ſpatijs prodijſſe fatebitur; quippe quorum præceptis informatos, atque imbutos eos ad dicẽdum uenire oportere, Ariſtoteles etiam prudentiſſime, ueriſſimeq́. cenſuerit. Atque hoc quidem ſtudium cum in communi uitæ uſu, tum maxime in gerenda rep. & humana ſocietate concilianda quantum ualeat, illud eſſe argumento poteſt, quòd, quæ homines ui ſæpe facere recuſarunt, ea prudentis oratione uiri deliniti facile, ac libenter fecerunt. præclare. eloquentiam enim quoddam quaſi regendæ ciuitatis inſtrumentum eſſe, ueteres, prudentiſſimi homines, crediderunt: ut, quemadmodum nauis non à gubernatore ſolum, ſed etiam à clauo, & equus non

ab equite tantum, ſed etiam à fræno regeretur: ſic nec reſpublica prudentia magis, quàm eloquentia magiſtratuum adminiſtraretur. itaque ſcite Homerus magnos illos reges, &, ut ipſe inquit, Iouis ſatu genitos, non magis imperio, quo plurimum ualebant, quàm oratione populos ſibi dicto audientes reddidiſſe, nec ſtudioſius Iouem, conſilii parentem, quàm Muſas, eloquentiæ matres, ueneratos eſſe inducit. Quòd ſi hoc à regibus factum eſt, quibus æterna prope conceſſa eſt ad imperandum, & cogendum poteſtas: quanto à magiſtratu ipſo, qui paulo poſt priuatus futurus eſt, obſeruari diligentius debet, ne multitudinis animos, quò uelit, aliqua imperii ui, ſed ſolis blanditiis orationis adducat? Eſt autem ita comparatum, ut, quemadmodum homo conſtat ex animo, & corpore, atque is quidem imperat, hoc uero paret; ſic & mentem, & linguam ad ciuitatem adminiſtrandam adhibeamus: atque, ut gubernatoribus nauium imperantibus præſto ſunt, qui mandata excipiant, atque aliis tradant; ſic reipublicæ procurator mentẽ quidem, quæ imperet, habeat, linguam autem, quæ imperata accipiat, atque ad alios deferat. Quamobrem, ſi menti lingua obtemperat, & ad occulta eius ſenſa promenda, quod ei munus natura tribuit, parata ſedet: quid intereſſe inter eorum, qui mentem, & qui linguam excolunt, ſtudiũ poteſt? aut quis eſt tam ignarus rerum, qui non intelligat, materiam utrique eſſe ſubiectam re eandem, ratione diſſimilem? quod cum ſapientiſſimus olim poeta quidam intelligeret, propterea recte, quòd tres linguas teneret, tria ſe corda habere gloriabatur.

ut

ut enim palatus ſine corde ſapere non poteſt : ſic nec lingua, niſi quod in intimis cordis ſedibus ſit, poteſt efferre. Quæ cum ita ſint; quis eſt, qui hæc ſtudia aut ſuperuacanea, aut leuia, aut plena uerborum, inania prudentiæ ducat, niſi qui, quod ipſe aſſequi uel propter ingenii tarditatem, uel ob laboris magnitudinem poſſe diffidit, id in alio damnandum eſſe exiſtimet? neque uero hoc mihi uideor, Auditores, temere ſentire. Noui enim eorum, qui hæc iactant, induſtriam, atque doctrinam. Etenim, cum & ipſe ab ineunte ætate publicis in gymnaſiis aſſidue philoſophiæ cauſſa uerſarer, fiebat, ut cum eiuſmodi hominibus una eſſem quotidie. me autem domeſticus uſus, & communis uitæ coniunctio docuit, eorum, quibus in primis hæc ſtudia ſorderent, doctrinam eſſe exiguam, infantiam ſingularem: pauca enim eos quædam Peripateticorum decreta tenere, eaq́. tanquam religioſiſſima, atque ſanctiſſima cuſtodire: tribus, aut ſummum quattuor iam peruagatis reſponſionum generibus omnibus, quæ in naturæ cognitione propoſitæ eſſent, quæſtionibus occurrere ſolere: has autem non Græco ſermone explicare, de quo nihil niſi fama accepiſſent, non Latino, quem irriderent, ſed nouo quodam, & ante inaudito loquendi genere, de quo ne inter omnes quidem eos conueniret, cum ſuorum ſibi quiſque non uerborum, ſed portentorum faber, atque opifex eſſet, exponere: reliquarum artium omnium, quæ ad humanitatem pertinent, eos plane expertes, ac rudes eſſe: hac illos ratione ſibi philoſophi nomen arrogare, & ſe, tanquam Peripateticos, uenditare, ex diuturna,

turna, ut dixi, eorum conſuetudine iampridem animaduerti. Quos quidem ſi non iudicio, ſed deſperatione ad hanc ſententiam, tanquam ad ſcopulum ab æſtu, & tempeſtate, adductos eſſe dicam, quòd duarum linguarum cognitionem, & magnitudinem exhorruerint, quòd maximos orationis illuſtrandæ labores pertimuerint: quis eſt, qui me iure poſſit reprehendere? præſertim uero cum ea ſtudia, quæ à ſe aucta, & ornata magiſter eorum uoluit Ariſtoteles, ipſi ſibi uituperanda, atque damnanda ſuſceperint? O corruptos huius noſtri ſæculi mores, & penitus deprauatam ueterem diſciplinam. philoſophi quondam etiam nobiliſſimi magiſtros dicendi ſtudioſe audiebant: (ſiquidem Hermogeni Muſonium diligentiſſime operam dediſſe proditum eſt) nunc rhetores à philoſophis uel infantiſſimis irridentur. illi ſibi dedecori eſſe ducebant, niſi ornate, quæ ſentirent, eloquerentur: hi ſibi uitio tribuunt, niſi omnia impure, & deprauate loquantur. illi ſuo exemplo iuuentutem ad mentem, & linguam excolendam, & quodam modo ſubigendam, quoad poterant, impellebant: hi perpetua linguarum exagitatione à ſumma gloria ciuitatum ſtudia deterrere conantur. quam, ut dixi, gratulor, tam pernicioſa opinione nondum huius ciuitatis animos eſſe imbutos. uiget enim, &, ut ſpero, in perpetuum uigebit in hac ciuitate antiquæ diſciplinæ ratio: &, quem in optima quaque hactenus ſemper habuit, eundem in hac rep. habebit locum eloquentia. Sed, ne in aperta undique urbe eiuſmodi opinioni aditus eſſe poſſet, uolui, à quibus uobis cauendum eſſet, ante denuntiare,

ac

ac potius nimis uobis cautus in re fortaſſe non admodum neceſſaria iudicari, quàm parum ueſtræ utilitatis, & laudis ſtudioſus exiſtimari. tantum enim abeſt, ut eos, qui non uerbo tenus, ſed re ipſa, & ueritate doctrinæ philoſophi ſunt, ulla ratione contemnam, ut ipſe eorum, qui illos non admirantur, ſed prope uenerantur, appetam principatum. Itaque, quod ab his ſtudijs mihi conceditur temporis, id omne libenter in eorum præceptis cognoſcendis conſumere ſoleo; ac tum denique ornate mihi dixiſſe uideor, ſi quid aliquando ſapienter me dixiſſe intelligo. Quamobrem, ne in hac arte tractanda omnino à nobiliſſimis philoſophorum inſtitutis, & maxime Ariſtotelicis recederem, ſtatui uobis hoc anno libros Ariſtotelis de arte rhetorica, atque poetica interpretari; partim ut intelligerent omnes, hæc etiam ſtudia à philoſophis eſſe profecta; partim ut ijdem ſcirent, quanquam natura in utroque genere maximum habet momentum, tamen artem ipſam, ab optimo auctore traditam, imbecillam etiam naturam poſſe quammaxime confirmare. Nolite enim ijs aſſentiri, Auditores, qui poetam ingenij magis uiribus excitari, quàm doctrina perfici putent, eumq. à Muſis potius, quàm ab huius artis doctoribus, erudiri. ſunt enim hæc quondam à philoſophis, & à poetis ad ſtudij huius dignitatem, & amplitudinem cõparata: quæ reuera aut nulla unquam fuerunt, aut certe nunc nulla ſunt. ubi enim ſunt iſtæ Muſæ, Auditores, quærite: peragrate Thraciam, ubi Libethra; perluſtrate Phocidem, ubi Parnaſus; circuite Bœotiam, ubi Helico ſacrum eis eſſe domiciliũ dicebatur: nuſquam eas,

mihi

mihi credite, reperietis. habitant enim nunc Muſæ, habitant in pulcherrimis, eruditiſſimisq́. ueterum poetarum, & antiquorum eius artis magiſtrorum ſcriptis, atque ibi ſacrarium ſuum auguſtiſſimum collocarunt. Quare, qui ſe ad eorum lectionem ſtudioſe contulerit, quiq́. ſingularem illam di cendi uim, quantum poterit, fuerit imitatus; hunc demum & Muſis amicum eſſe, & ex earum præſcripto uerſus facere, prædicabimus; hunc amabimus; hunc admirabimur; hunc denique in cælum laudibus efferemus. Quamobrem, ſi res ulla tanta poteſt eſſe, quæ ueſtras mentes ad laborem poſſit quaſi quibuſdam facibus inflammare; hæc ſtudia illa ſint, in quibus merito quodam quaſi ardore gloriæ conflagretis. Etenim, ſi athletæ, ceteriq́., qui, ui ribus freti corporis, ad depugnandum deſcendunt, omni neruorum conatu, diurnæ prope laudis gratia, in aliquo populari conſeſſu contendunt: quan to uos acrius niti uiribus ingenii decet, quibus in maximo prope orbis terrarum theatro poſitis perpetua, æternaq́. laus eſt conſtituta? nam ut corpus mortale, atque caducum eſt, animus immortalis, atque æternus: ſic ea, quæ corporis robore pariun tur, fragilia, quæ uero animi uiribus, perennia, & ſempiterna putanda ſunt. quæ eò etiam præſtantiora exiſtunt, quòd omnia ſunt in ueſtra uirtute, ac diligentia ſita, cum cetera plerunque fortunæ fallacis arbitrio gubernentur. Vrgete igitur hanc tam præſtantem occaſionem, iuuenes, atque, repudiatis malis ſuaſoribus, in hæc ſtudia incumbite, quibus nulla aut ad uſum uberiora, aut ad delectationem ſuauiora, aut ad laudem illuſtriora reperiuntur.

periuntur. Habetis ætatem oportuniſſimam ad diſcendum, ſcriptores ornatiſſimos ad imitandum, interpretem uero cum ante alias, tum hoc maxime tempore ueſtrarum utilitatum ſtudio uehementer incenſum. alios fortaſſe populos contemnere eloquentiam decet: uos, ad tantam gloriam, & amplitudinem imperij, atque reipublicæ natos, ei comparandæ profecto indormire non decet.

Venetijs habita, M. D. LIV.

CAROLI SIGONII PRO ELOQVENTIA

ORATIO QVARTA.

SI QVIS eſt, qui miretur, Auditores, cur aliarum omnium artium plures hoc tempore, quàm litterarum in ſtudio, elaborent; is tum denique, meo iudicio, mirari deſierit, cum ueram huiuſce facti cauſſam mente, ac cogitatione cõprehenderit. Mihi quidem in hoc acrius intuenti cum multæ aliæ probabiles huius rei rationes, tum hæc una in primis poſſe reddi uidetur; quòd reliquæ artes, uel propter uſum, uel propter oblectationem, magno nunc apud homines in pretio ſint; litterarum ſtudia, uel rerum obſcuritate, uel diſcendi labore, prope ab omnibus deſerta iam diu obſoleſcant. quanquam non omnium litterarum eadem uidetur eſſe conditio. ut enim earum quodque ſtudium maxime uendibile eſt, ita uehementiſſime à nobis hoc tempore celebratur. Age enim, legum, ac iuris cognitio ſummas afferre opes iuriſperito in ciuitate exiſtimatur: morborum curandorum ratio magna item habere ad tuendam uitam adiumenta creditur: ergo omnino non improbantur. at uero philoſophiam, & eloquentiam, id eſt bene de omni propoſita re ſentiendi, dicendiq́. rationem, pauci admodum amplectuntur. Sed de philoſophia alio loco: nunc, quod ad nos attinet, de eloquentia diſputemus. quæ quidem in hac ciuitate eo indignius oppugnatur, quo, aliunde pulſa, ab hac rep. humanius excepta, ac iam per multos annos libera-

lius culta eſt. ut uerendum magnopere uideatur, ſi, quod alij alia ratione moliuntur, effecerint, ne ex nobiliſſimo hoc libertatis, & gloriæ domicilio, in quo iampridem honeſtiſſime commoratur, exacta, uix regionem ullam inueniat, in qua libera conquieſcat. Quamobrem præſtantiam hominis alij merito hoc loco uerbis extollant: de uirtute alij, atque de optima rep. diſputent: ego uero, cui in hac ciuitate patrocinium eloquentiæ publice commendatum eſt, eloquentiæ ſtudia, ut ſoleo, publice ex hoc loco defendam. à quo autem defendam? non ab alienorum quorundam ab his ſtudijs hominum impetu, quod priore anno ſuſcepi, ſed ab eorum, qui dicendi in primis grauitatem, & copiam admirantur. quo fit, ut hæc, quàm illa, quemadmodum iuſtior, ſic acrior defenſio futura ſit. ſiquidem tum à barbaris, apertiſſimis hoſtibus, nunc à diſertiſſimis inimicis, & huius potiſſimum gloriæ cupidis, id eſt à ſuis clam præclara hæc dicendi ratio oppugnatur. Eſt enim non leue genus quoddã hominum, qui eloquentiæ ſtudio tenentur illi quidem, uerum eam non eruditorum hominum arte contineri, ſed in quodam ingenij genere uerſari ſtatuunt: atque naturam ipſam, qua non repugnante magna ſe atque præclara omnia aſſecuturos eſſe in dicendo confidunt, ita amplexantur, ut locum prope nullum in hac facultate doctrinæ relinquant. unde autem, aut quibus potiſſimum rationibus, ut ita ſentiant, adducuntur? Primum ſuperuacaneum laborem ſuſcipi cenſent, ſi, cum ſine ſtudio ad ſummam peruenire eloquentiæ gloriam poſſint, fruſtra doctrinæ adiumenta, atque præſidia quærant. de-

inde

inde, cum multo faciliorem eſſe naturæ uiam opinentur, artis obſcuritatem, ac præceptorum uarietatem, & multitudinem reformidant. poſtremo, mouentur etiam non nullorum exemplo; qui quanquam nec præcepta ulla didicerunt, nec ea ſcire cu rarunt, non minimam tamen in dicendo laudem ſunt adepti. Quæ omnia quàm leuia, atque inania ſint, decreui uobis, Auditores, hodierno die, quo frequentes, ut ſoletis, in hunc locum ad intermiſſa hæc litterarum ſtudia reuocanda conueniſtis, oſtendere; nimirum ut, in hoc genere non ſolum quid ſequamini, ſed etiam quid declinetis, me po tiſſimum auctore, quòd ita uoluiſtis, habeatis. Ego enim ſic ſtatuo, atque hoc quidem, maximis etiam ac ſapientiſſimis uiris auctoribus, confirmo, neminem non modo ſine dicendi doctrina, ſed ne omni quidem ſine ſapientia excellere laude ulla elo quentiæ poſſe. Illud autem ſatis mirari non poſſum: tam rudi, atque hebeti quenquam ingenio reperiri, qui, cum totum hoc genus animo complectatur, artem aliquo modo à natura ſeiungat, atque ſola uel natura, uel ratione duce ſe proficere quidquam ad nominis celebritatẽ poſſe in hoc ſtudij genere putet; neque idem intelligat, ſe, dum naturam exornat, artem ipſam, quæ à natura tota profecta eſt, exornare. Etenim, quid eſt aliud hæc ſiue ars, ſiue ſtudium, ſiue exercitatio dicendi, quàm collectio quædam, & coaceruatio rerum earum, quas oratores, naturam intuentes, in dicendo ſuſcipiunt? aut, qui demum alij eximiam hanc uim eloquentiæ pepererunt, quàm cum ab initio alij temere, alii conſuetudine dicerent, qui, quid

eſſet,

eſſet, quare hi aptius, quàm illi, dicerent, obſeruarunt? ſiquidem hæc antiquiſſima præceptorum omnium ratio fuit, non ut ea ſecuti homines eloquentiæ laudem aſſecuti ſint, ſed ut, quæ ſua ſponte oratores facerent, ea iudicio delegerint, oratione deſcripſerint, generibus illuſtrarint, partibus diſtribuerint. ita non eloquentia ex artificio, ſed artificium ex eloquentia fluxit; atque initium quidem dicendi natura, principium artis naturæ obſeruatio introduxit. Hoc tam præclaro fundamento iacto, in eodem, ut dixi, rerum genere artem uerſari, atque naturam; nunc, quæ deinceps innumerabilia conſequantur, quibus mirabiliter augeri, atque ornari ars ipſa poſſit, attendite. Hoc enim dico, non eundem ſolum artis effectum eſſe, atque naturæ, ſed multo etiam nobiliorem, & præſtantiorem eſſe, quàm naturæ. quamobrem? quia natura, niſi expoliatur, ac perficiatur ab arte, per ſe rudis eſt, & imperfecta. neque enim ea nos tales genuit, ut, eam ſolam ſpectantes, curſum uitæ præclare conficere ſine ratione, atque doctrina poſſimus. paruulos tantum in nobis ſcientiæ excitauit igniculos, atque exiguas quaſdam rerum notitias informauit. itaque ars adhibenda fuit, ut ad ea, quæ uix inchoata acceperamus, conſequentia exquireret, quoad eſſet id, quod cupiebamus, effectum. Etenim (ut ad ſingula ueniamus) quid in paranda domo aut rudius fingi natura potuit, aut arte ſolertius? illa uſum tantum, hæc etiam dignitatem quæſiuit: illa tectum ſolum, hæc atria quoque, & ueſtibula fabricauit: illa denique, ut ſolis, & imbris iniurias arceremus, hæc, ut ibi etiam ali-

qua

qua cum honeſtate, ac delectatione commoraremur, oſtendit. Referte nunc animum ad militarē, & oratoriam laudem: profecto reperietis, ut nos, naturam ſecuti, omnem uim, quacunque ope poſſumus, à corpore, à capite, à uita noſtra propulſamus, diuturna autem obſeruatione diligentē quandam rationem armorum, telorum, copiarum, atque inſidiarum comparauimus; ſic, quanquam ita facti à natura ſumus, ut & blandiri iis, apud quos dicimus, & rem geſtam narrare, & noſtra confirmare, contraria refutare, & ad extremum deprecari, & conqueri ſponte poſſimus, tamen nos hæc multo acutius, ornatius, ac diligentius, quadam accedente doctrina, eſſe facturos. Adde, quòd tardius opus ſuum natura prodit, ſubſidiis autem rationis inſtructa maturius. quid enim? non ne ualetudinem per ſe quiſque, etiam ſine medicamentis, uel tueri, uel recuperare poteſt? cur autem adhibentur? nempe, ut id fiat celerius. Terra item, uario leguminum genere fœta, fruges ſua ſponte fundit: at quanto citius, ſi aliqua colendi quaſi diſciplina acceſſerit? Quòd ſi in iis, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, naturam ipſam, per ſe forte lentam, induſtria incitamus, atque acuimus: profecto multo facilius id faciemus in iis, quæ noſtro prorſus ingenio comparantur. Quid, quòd multa, arte duce, adepti bona ſumus, quibus omnino nobis à natura fuerat interdictum? Etenim maris, atque nauigationis uſum natura immenſo fretorum interuallo nobis intercluſerat, ars aperuit: immanium beſtiarum commoda ſuſtulerat, ars reſtituit: aliarum occultarat, ars indicauit: ſiquidem & naues, & na-

uigandi

uigandi rationem reperit; & equos, bouesq́. manſuefecit, atque ad uſum hominum tranſtulit; & oues, quarum uillis confectis, atque conſertis ueſtimur, quemadmodum alerentur, ut ex iis fructus cultu, atque curatione noſtra perciperemus, edocuit. Ergo, ut apparet, ars neceſſaria eſt ita, ut ne admirabilia quidem naturæ bona nobis ſuppetere ſine quadam ratione, atque induſtria poſſint. hoc autem uel maxime hinc intelligi in dicendi ſtudio poteſt. Quis enim ſine philoſophia, ſine dialectica, ſine legum, morum, iuris ſcientia hanc laudem ſatis callide tueri, atque acute poterit? at hæc non ingenio magis, quàm induſtria, nec natura potius, quàm doctrina, percepimus. Quid, quòd uitioſam, & mancam ſæpe naturam ars, neceſſariis rebus adiiciendis, redundantibus amputandis, emendat? ut enim ſegetes fœcundæ, & uberes natura, non ſolum fruges, uerum etiam herbas edunt infeſtiſſimas frugibus: ſic feraciſſima ingenia multa parere, atque inuenire, ad dicendum aut leuia, aut parum utilia, & apta, poſſunt, quorum, arte magiſtra, diligens ab oratore delectus habebitur. Neque uero, ſi quis obtuſo forte, ac prauo erit ingenio, id ars non aliquo modo acuet, & corriget; ſi arido, atque ieiuno, non alet, atque augebit. indicat nobiliſſimi huius artis doctoris Iſocratis peruagata illa ſententia: qui cum Ephorum frænis, Theopompum calcaribus egere dixit, quid aliud, quàm, in illo præcipitem concitationem, in hoc lentam tarditatem corrigendam, ac parum rectum eorum ingenium doctrinæ cuiuſdam quaſi regula dirigendum, intelligi uoluit? Cum ergo ratio eundem,

quem natura, finem intueatur; eundemq́. ſæpe præ ſtantius etiam, quàm ipſa natura, attingat; cumq́. multa bona, quibus nos natura quodam modo ſpo liarat, ipſa ſuppeditet, atque omnino naturam adiuuet, & emendet: profecto, quantum in homines detrimenti inferant, qui tam multa commoda deſpiciunt, irrident, reprehendunt, plane conſtat. Etenim, quid eſt aliud, cur nobis hoc tempore, id eſt tam ſero, natos eſſe lætandum ſit, niſi, ut multa, ab æqualibus noſtris prudẽter, & acute in omni doctrinæ genere excogitata, cognoſceremus, quibus eos, qui ſuperiore memoria uixerunt, indiguiſſe non ignoramus? quorum ea uis eſt, is uſus, ut ijs, demum cognitis, uix carere uita hominum poſſe uideatur. An uero ceteris in rebus egregia ueterum hominum inſtituta, & præcepta retinebimus, in hac una tam uaria, & tam multiplici dicen di facultate repudiabimus? cur ergo Ariſtoteles, cur Cicero, cur alij ſummi uiri tam multa dicendi præcepta litteris, & memoriæ conſignarunt, ſiquidem habitus ipſe naturæ per ſe ſatis ad dicendum ualebat? an, ut onus nobis minime neceſſarium imponerent? non, opinor: ſed ut excellentes inge nio uiros ſubleuarent, hebetes acuerent, inertes excitarent, poſtremo, ut omnes homines, unde ue ram, & ſolidam gloriam quærerent, haberent. non enim omnes eodem præditi ingenio eadem præſtare natura duce poſſunt, quæ arte magiſtra poſſunt. neque enim ingenium omnium eſt idem, at ratio omnibus eſt eadem, quæ doceat, quæ inſtruat, quæ corrigat, quæ in uiam deducat. quamobrem habet hoc ars, ut omnibus aditum ad eximiam laudẽ pa-

teſaciat: ſolis uero naturæ copiis inſtructi aſpirare ad eandem non omnes facile poſſunt. Ego porro ita cenſeo, aut hoc totum orationis illuſtrandæ, & cumulandæ ſtudium eloquentiæ ab omnibus repudiandum eſſe, aut prorſus ab omnibus amplexandum. cur? ne, ſi qui nulla ad dicendum parati doctrina ueniant, ab iis, qui parati ſint, ſi uel in ſenatu, uel in foro de rep. uel de re clientis inter ſe forte contenderint, inertia ſua de nobiliſſimæ gradu uictoriæ depellantur. quamobrem? quia nemo fere non in ſe habet naturalia quædam ingenij ſemina; ad artificium, non niſi qui diuturno ſtudio quæſiuerunt, adepti ſunt. Quo fit, ut, qui artem aſſumpſerint, naturæ bono ne careant; qui naturam afferant, doctrinam, quam contempſerint, afferre nullam poſſint. Sed hoc fortaſſe leue. quid illud? quàm contemnendum eſt? neque enim dubium eſſe poteſt, quin, ſi ars una corruet, reliquæ, eodem concuſſæ motu, ſubito concidant. ſunt enim omnes, præſertim quæ liberales appellãtur, adeo arcto inter ſe uinculo conſtrictæ, ut, quemadmodum altera uix ſine alterius adminiculo conſtare, ita nec tolli ſine alterius interitu poſſit. an uero extingui oratoria laus poteſt, niſi gubernandi, & diſſerendi ratio ſimul obſcuretur, ac prope obruatur? quarum unius hæc quaſi propago eſſe, alteri quaſi ex altera parte reſpondere exiſtimatur. aut omnino oratoris quiſquam ſtudium delere, poetæ relinquere, aut has omnes artes remouere, reliquas conſtituere poterit? quibus ſublatis, profecto incredibiles ingeniorum acies obtundantur neceſſe eſt. Etenim ubi induſtria, qua artes continentur, atque augen-

augentur, obtorpeſcit, ibi nec ingenium, quod ab ea acuitur, ualere ſatis poteſt. cuius ſi lumen extinguatur; uidete, quem tandem in locum omne hominum genus peruenturum putetis. ſiquidem humana uita ferro ſimilis eſt. ut enim ferrum, ſi exerceas, conteritur, ſi non exerceas, tamen rubigine pereditur: ſic homines exercendo conteruntur, ſi non exerceantur, inertia, atque torpedine plus detrimenti accipiunt, quàm exercitatione. ut autem ſocordia naturæ uires infirmat: ſic ſocordiam tollit induſtria, quæ diuturna conſuetudine confirmatur. Eſt etiam illud diligentiſſime prouidendũ, ne quid ab hominibus committatur eiuſmodi, quo humana natura peccare poſſit. nam ſi uel paululum lapſa fuerit, facile, pro ſua infirmitate, præcipiti ruina corruet. Hoc autem aptiſſime conſequemur, ſi noſtro quiſque ingenio non habenas effuderimus, ſed frænum iniecerimus, nec ſuis fretum uiribus inani efferri inſolentia patiemur, uerum honeſtiſsimis induſtriæ carceribus, ueterum ſummorum uirorum exemplo, continebimus. Quos equidem cum multis aliis de rebus ſumme laudandos eſſe cẽſeo, tum quòd, cum de ſe forte glorioſius prædicarent, ingenio nihil, induſtriæ plurimum tribuebant; illud extenuabant, hanc augebant; illud diſſimulabant, hanc præſeferebant. Quàm multa naturæ incommoda Demoſthenes ſuperaſſe traditur ſtudio linguæ, uocis, ſpiritus, motus? quàm multa Cicero? quàm multa alij? quæ præcepta collegiſſe dicuntur? num, quia ingenio nullo eſſent? minime uero. eo enim excelluerunt. an quia ſe ſolis naturæ opibus admirabiles in dicendo futuros de-

 ſpera-

ſperant? ne hoc quidem: cum naturæ habitum prope diuinum ad dicendum attulerint. cur tandem? quia, tardum ac pingue ingenium quàm ualde excitari, atque excoli præceptis, doctrinaq. poſſet intellexerunt; & quia tam lautam, ac tam magnificã oratoris ſupellectilem multo tum maturius, tum etiã facilius ſe paraturos eſſe ratione, & uia, quàm ingenio, & natura, crediderunt. Etenim quis eſt, uel acerrimo ad dicendum ingenio præditus, qui plane ſine lumine aliquo præceptorum rationem poſſet cauſſæ cognoſcendæ uidere, partes eius, ac ſtatus omnes animo comprehendere, argumentandi uim uariam, atque reconditam intelligere? præterea quis, initio captandas eorum, qui audiunt, uoluntates, deinde rem exponendam, poſtea controuerſiam conſtituendam, tum id, quod intendimus, confirmandum, quæ contra dicuntur, refellenda, extrema autẽ oratione, quæ pro nobis ſunt, augenda, quæ pro aduerſario, abijcienda ſine præceptorum doctrina cognouerit? Quæ omnia etſi pariter ab indoctis, & rudibus temere, & ſine ulla ratione fortaſſe fiunt, aptius tamen certe, & callidius à peritis. argumento ſunt ea, quæ de actione, & memoria tradita ſunt: quæ licet maxime propria naturæ ſint, in his tamen excolendis ars, & moderatio quædam etiam adhibetur. nam lingua, uox, latera, uires, animus denique ad memoriam firmus, quæ nobis à natura donantur, præceptis ita & ſtudio conformantur, ut æque multa de his imbuendis, & fingendis, atque de rebus inueniendis, collocandis, & ornandis, ueteres dicendi artifices ſibi præcipienda eſſe ſtatuerint. Quæ cum

ita

ita ſint; reliquum eſt, ut, quod ſecundo loco poſitum erat, de difficultate dicamus. Illud enim crebrioribus, quàm uellem, uocibus audio celebrari, difficile eſſe, oratorem, tam multis, ac tam uariis, quæ didicerit, præceptis occupatum, facile, atque expedite, quod ſentiat, explicare, ac tam multas in partes animum, mentemq. diſtrahere: præſertim uero, cum oratio conformanda ſit non ſolum electione, ſed etiam conſtructione uerborum; cum omnis ratio, unde ad probandum elici aliquid poſſit, aperienda; omnis uis dicendi in eorum, qui audiunt, mentibus aut incitandis, aut reflectendis exprimenda; omnia denique hæc, ut res, ut tempus, ut locus poſtulet, diſpenſanda, atque tractanda ſint. Ego uero hoc non difficile ſolum eſſe, ſed ne omnino quidem fieri poſſe puto, ſi quis tum plane oratorie loqui uelit, cum præceptis oratoriis eſt inſtruendus; aut ſi quis tum denique, cum dicit, præcepta artis mente peruoluat. Nam, ſicut in legendo, ſi quis litteras, uocesq. ſingulas ſecum perpendat, cum legit, is ne ſyllabam quidem ſcite pronuntiare poſſit; ſin autem ante in ſingulis litteris cognoſcendis elaborarit, deinde, con iungendis litteris, ſyllabas compararit; primo quidem tardius leget, deinde conſuetudine paulatim expeditam quandam, ac profluentem legendi celeritatem adipiſcetur: ſic in hoc ſtudio, ſi quis eodem tempore, quo præcepta perdiſcit, ſe præclare, ac ſcienter eſſe dicturum exiſtimet, uehementer errat: ſin autem ea, quæ multo ante ſtudio, atque doctrina perceperit, diuturno poſt uſu, atque exercitatione tractarit, eam facultatem profecto conſequetur,

quetur, ut quacunque de re facile dicere, nulla prope artis habita ratione, ſed non ſine ſummo tamen artificio poſſit. ſi autem grammaticum non miramur, quòd facile recte loquatur, nec genera, & caſus in dicendo intueatur, quòd exercitatione effecit, ut facile non congruenti ſolum, ſed interdum etiam ornata locutione utatur; nec cytharœdum, quòd, cum manum mouet, ad numeros proportionum, & fidium animum non intendat, quia, ex habitu iam longa tractatione corroborato, omnes digitos ita profert, ut nunquam, cum uelit neten pulſare, hypaten pulſet: nunc quid miremur oratores, ubi diu, multumq. uerſati in dicendi ſtudio fuerint, apte & diſerte nõ magno negotio poſſe dicere? Cur igitur homines prauam hanc opinionem mentibus imbiberunt? Quia pauci ab ineunte adoleſcentia dicendi copiæ ſtudent. ubi uero iam ætate corroborata fuerint, & ad honores petendos, aut ad cauſſas agendas animum applicuerint; tum, cum intelligunt, quantum ad gratiam, quantum ad opes, quantum ad gloriam eloquẽtia ualeat, ad hæc ſtudia uel inuiti ſe conferunt; & eodem die geſtum diſcere, atque in ſcenam prodire uolunt. ſin autem magiſtrum dicendi forte quempiam audiant; tum ab eo, quæ ne multis quidem annis penitus cognoſci poſſunt, uno ſtatim die haurire omnia cupiunt. Quod ubi minus ex ſententia ceſſit; tum, tota dicendi arte in perpetuum deplorata, ſuo cuique ingenio laborandum, ſuis nitendum uiribus eſſe, forum, non ludum, frequentari oportere contendunt. Summo labore eloquentia paritur? merito. ut enim quidque præſtantiſſimum, ita maximis uigiliis

giliis comparatur. Ne longius abeam, quid eſt uirtute, & gloria præſtabilius? atqui, uirtutem per labores iter facere, ſummi quondam poetæ fictis fabulis prodiderunt; ijdemq́. etiam laborem gloriæ parentem appellarunt. Neque uero imperite alij quidam, qui bona hominibus omnia à diis immortalibus nullo alio, niſi laborum noſtrorum, pretio uendi affirmarunt. nos tamen, his contemptis præceptis, difficultatis patrocinio ſegnitiem præteximus. neque enim ſapientiam ipſam per ſe, nec quia res honeſta, atque omnium pulcherrima ſit, ſed ad uilem uſum, & ſordidum quæſtum expetimus. contra ueteres omni laude cumulatiſſimi. Demoſthenem enim tanto ſtudio doctrinæ flagraſſe ferunt, ut etiam doleret, ſi quando opificum antelucana forte uictus eſſet induſtria. ſcilicet uir ille ſummus ægre ferebat, ſe, qui opus immortale tractaret, ſomnum capere, fabris ipſis ad rem uiliſſimam excitatis. Plato etiam, qui uir dij immortales? ſomnum nimiū & animis, & corporibus obeſſe, uigiliam ei, qui & uitæ, & ſapientiæ cupidus eſſet, aptiſſimam eſſe cenſebat. atque eundem etiam Platonem accepimus tanta induſtria in diſcendo fuiſſe, ut diſciplinis, quas eruditiſſimæ Athenæ præſtare poterant, non contentus, ad Pythagoram magiſtrum, tum in Italia ingenij, doctrinæ, ſapientiæ gloria florentiſſimum, nauigarit, ac Aegyptiorum ſacerdotes adierit, & eorum arcana perdidicerit. Pythagoras autem ipſe non Aegyptiorum ſolum, ſed etiam Perſarum regionem perluſtrarat, & Cretam, ac Lacedæmona, ac ſicubi quid eſſet, quod diſci poſſet, eò penetrarat. Quos uiros omnes potius, quàm

eos,

eos, qui nunc iſta proferunt, cenſeo eſſe audiendos, neque laborẽ ullum, in tam amplis præſertim præmiis, quæ eloquenti uiro in libera ciuitate propoſita ſunt, recuſandum, uerum tanto alacrius optimo cuique adoleſcenti ad tantæ ſpem gloriæ ſuſcipi. Neque uero me paucorum quorundam, quos iſti ſine ſtudio, ac ſine doctrina admirabiles oratores extitiſſe commemorant, exempla mouent. Ego enim ſic exiſtimo, Auditores, aut eos ipſos, ſi quid modo in dicendo potuerint, ne artis quidem penitus expertes fuiſſe, uerum eam, ut nimis fortaſſe in hac ciuitate ſuſpectam, callide occultaſſe; (fuit enim hæc quondam magnorum etiam oratorum ratio, ut eo probabiliorem fore orationem putarent ſuam, quo minora artis adiumenta quæſiſſe exiſtimarentur) aut certe, ſi ad diuinum eorum ingenium doctrinæ conformatio aliqua, & præceptorum acceſſiſſet, multo ipſos fuiſſe admirabiliores, & præſtantiores futuros. Quanquam ne ſi unus quidem, aut alter eo fuit ingenio, ut ſine aliquo ſtudio, naturæ ipſius habitu prope diuino, per ſe ipſi eloquentes extiterint; propterea ueſtigiis illorum potius inſiſtendum eſſe cenſeo, quàm eorum, qui innumerabiles, ſubſidiis artis fulti, incredibili dicendi gloria excelluerunt. Quamobrem hoc quidem conſilij omnibus, qui eloquentiæ laude ducuntur, adoleſcentibus dederim, quorum incredibilem prope numerum in hac glorioſiſſima ciuitate eſſe intelligo: ne ſuo nimium ingenio freti, artem, quæ naturam, ut dixi, partim imitando, partim adiuuando, partim corrigendo, partim grauiores artes aſſumendo, locupletat, aſpernentur, ac reſpuant, quæ cum

in

in ueterum ſummorum oratorum imitatione, tum in præſtantium rhetorum aſſidua lectione uerſatur, neque difficultate, quæ huic ſtudio propoſita eſſe dicatur, ulla deterreantur.

Hæc mea hoc toto de genere ſententia eſt, Auditores, quam hodierno die, ut uos ad hanc laudem ſtudioſe perſequendam pro meo officio cohortarer, tanquam perpetuæ meæ erga uos uoluntatis indicem, teſtemq́. expoſui quàm planiſſime, & quàm breuiſſime potui. Equidem fateor me exigui huius laboris mei fructum maximum percepiſſe, quòd me, hæc ſtudia iam per annos quattuor acerrime defendentem, diligenter audiſtis. Etenim primum eloquentiæ uim, atque uſum ueriſſimis, atque ornatiſſimis laudibus extuli: deinde eos, qui, ingenij, & rerum deſperatione debilitati, ad laudem ueterum peruenire cum in omni, tum in hoc maxime ſtudio ſe poſſe diffiderent, confirmaui, atque ad ſpem ſummæ gloriæ incitaui: tum, qui, rerum ſtudio delectati, barbariem orationis affectarent, elegantiam dicendi uituperarent, fregi, atque abieci: nunc autem demum inteſtinas etiam noſtrorum inſidias patefeci, atque occultam quaſi quandam contra eloquentiam coniurationem indicaui. Hoc idem, dum licuerit, in perpetuum faciam: neque reprehenſionem ullam uerebor, dum in his ſtudiis non tam interpretatione mea illuſtrandis, quàm ab iniquorum obtrectatione defendendis elaborabo. me enim cum ueritatis, tum ueſtræ etiam gloriæ ſtudium incitat; quos omnes cum aliis ueræ laudis inſignibus, tum eloquentia maxime ornatos eſſe ualde cupio. Magnum enim ſemper fuit, atque erit omni

liberæ ciuitati eloquentia decus: maximum autem huic reip. quòd in hac ſola prope apud homines his temporibus ueræ, & germanæ ueſtigia libertatis appareant. Eſt autem æquum, qui Romanæ in Italia libertatis honeſtiſſimam hereditatem creuerunt, eoſdem etiam eius comitis, & ſociæ eloquentiæ creuiſſe, atque utriuſque rei patrocinium pari ſtudio, ac diligentia cuſtodire. libertatis autem, & eloquentiæ ſummus fructus eſt gloria: quam quidẽ uos aut nullo modo, aut certe perpetuo ſtudio, atque labore ueſtro magnam in hac rep. conſequemini. quod utinam aliquando, pro ſingulari mea erga uos, atque iſtam ciuitatem caritate, aut me hãc ſcholam obtinente, aut certe uiuente, contingat.

Habita Venetijs, M. D. LV.

CAROLI SIGONII
DE LATINAE LINGVAE
VSV RETINENDO
ORATIO QVINTA.

QVEMADMODVM antea, quàm diu à uobis abfui, Auditores, nihil me triſtius, nihil miſerius, extitiſſe confiteor, quòd, quàm incommoda ualetudine laborantem, quàm de ſua ſalute ſolicitam optime de me meritam ciuitatem reliquiſſem, mecum ſæpiſſime cogitabam: ſic hodierno die, cum uos eoſdem, id quod ego perpetuis interea uotis, ac precibus à Deo abſens poſtulaueram, ſummo periculo prorſus emerſiſſe uideo; cum tanta animi uoluptate afficior, quanta percipi ab homine poteſt maxima; tum uero Deo ipſi immortales gratias ago, qui hanc remp. ad ſalutem, & dignitatem totius Italiæ, uos ad huius reip. decus, atque præſidium, me ipſum ueſtris, quibus ſemper conſului, commodis incolumem conſeruarit. Etenim hæc omnium hominum conſtans opinio eſt, eas Venetæ ciuitatis opes, eam Veneti imperij magnitudinem eſſe, ut huius demum unius urbis ſtatu uniuerſæ Italiæ incolumitas, atque amplitudo nitatur: neque uero poſſit ullum hæc reſp. detrimentum accipere, quo non eodem omnes penitus ciuitates Italiæ cõflictentur. ueſtra autem uirtus, uel è præſtanti maiorum hauſta nobilitate, uel liberali parentum confirmata inſtitutione, tanta eſt, ut hæc ciuitas magnam præſidij, dignitatisq́. ſuæ ſpem in uobis col-

 locare,

locare, ſi diu uita ſuppeditauerit, iure poſſit. Nam de me ipſo hoc poſſum confirmare, me, ut ante ad triſtiſſimum quenque de hac ciuitate nuntium ingemuerim, atque imminentem eius ſæpe calamitatem abſens defleuerim, ita ut me ipſum demens ſæpe reprehenderem, qui non in quemcunque caſum uobiſcum remanſiſſem, ſic nunc meum conſilium uehementer probare, qui me ueſtris omnium commodis, ac publicæ huius urbis utilitati reſeruarim, ac mihi ipſi, quando ceteris tum non poſſem, quacunque ratione proſpexerim. Quamobrem ſi præcipuo Dei munere ſuam aliquando huic ciuitati ſalubritatem, egregia magiſtratuum diligentia priſtinam urbi faciem, admirabili ſenatus conſtantia omnibus Italiæ populis antiquam ſpem ſalutis, & incolumitatis reſtitutam uidemus: & nos etiam, quantum eſt ſitum in nobis, huic urbi uetera dignitatis inſignia, intermiſſa hæc litterarum ſtudia reuocantes, prompto animo reddamus. Quod ipſum haud difficile factu opinor, ſi uos & priſtinæ ueſtræ uirtutis, atque harum, quas nos profitemur, litterarum, & fructus, & dignitatis memineritis. Quibus de rebus cum ſæpe aliàs diſſeruerim, nullum certe hoc tempore uerbum facerem, niſi me nouorum quorundam hominum ratio, quos iam nimium multos eſſe ſentio, ad hanc orationem adduceret. Sunt enim, qui, uel ingenio ſuo diffiſi, uel laboris magnitudine fortaſſe deterriti, hoc tempore in noſtro hoc litterarum curriculo ita uerſantur, ut nouam hanc uulgarem, quam uocamus, linguam unam amplectantur, latinam illam ueterem penitus aſpernentur. quos ego quia pernicioſa, & falſa
duci

duci opinione cenſeo; ac, ſua illi non mediocri auctoritate egregia ueſtra ne remorentur ſtudia, ualde, ut debeo, pertimeſco; nihil alienum me facturum eſſe arbitratus ſum, ſi hodierno die, quo mihi languentes ueſtri ex ſuperiore ſtudiorum intermiſſione animi ſollemni cohortatione ſunt excitandi, quid hac tota de ratione ſentiam, uobis breuiter aperirem, atque, illorum refutata ſententia, uos ad linguæ Latinæ uſum non retinendum ſolum, ſed parandum etiam inflammarem. Primum igitur illud ſatis conſtat, omnibus antiquo naturæ conceſſu datum eſſe hominibus, ut ſenſa animi ſui uerbis eloqui, atque oratione exprimere poſſent. ſed factum eſt tamen neſcio quo modo, ut mens omnibus tributa ſit eadem, oratio uero non eadem. Etenim ut non eodem modo nunc Itali loquuntur, atque Galli, nec Hiſpani, atque Germani, nec hi omnes, atque reliqui Europæ populi: ſic nec eaſdem uoces quondam Phœnices uſurparunt, atque Aegyptij, Chaldæi, Græci, atque Latini. Neque uero hæc linguarum tanta uarietas, ac diſſimilitudo uniuerſas ſolum inter ſe prouincias, ſed partes etiam ipſas prouinciarum inuaſit: ut quemadmodum non nulla hoc tempore eſt in Italicis etiam uocibus differentia, ſic tum eadem eſſet in Græcis. unde tanta eſt uel ad uitæ uſum, uel ad ſcientiæ fructum exorta difficultas, ut, qui in rebus uel agendis, uel intelligendis excellere uelit, uix una, aut duabus linguis eſſe contentus poſſit. ſi qui autem aliqua loquendi unquam gloria floruerunt, ij profecto Græci, ac Latini fuerunt. hoc cum annalium ueterum monumenta teſtantur, ſum

ex

ex orationibus etiam, & ſcriptis eorum ornatiſſimis intelligi poteſt. Ac Græci quidem, ut otio, ſtudioq́., ſic doctrina, & eloquentia abundarunt. Latinos autem rei militaris primum, deinde dicendi, atque intelligendi ſtudium occupauit. ſed tamen, ut ex fonte riuus, ſic ex Græcorum oratione Latina fluxit oratio; non tam apparata illa quidem, ac diues, ſed grandis tamen,& ornata, & ad, quidquid uelles, ſignificandum aptiſſima. atque hæc quidem ſtante rep. & uigente imperio ita floruit, ut non Romæ ſolum, ſed in tota Italia Latine omnes uulgo ita loquerentur, ut eos ſono uocis fortaſſe, uerbis quidem certe uix internoſceres. itaque, cum Græcorum exemplo Romani homines orationi ſuæ locupletandæ,atque excolendæ animum adieciſſent; incredibile eſt, quàm breui, quantam illi ubertatem, quantum nitoris attulerint, quàm bonos oratores, nobiles poetas, egregios rerum geſtarum ſcriptores nobis imitandos reliquerint. Poſtea, Romano iam labente imperio, atque oppreſſa ſæpius impetu barbarorum Italia,Latino ſermoni uulgaris hic noſter ſucceſſit: qui corruptus pronuntiatione, atque admiſtis fortaſſe aliquot etiam barbarorum uocibus, totus primum, aut magna ex parte Latinus fuit; deinde, ut ab uetere tot ſæculorum uſu magis, magisq́. receſſit, ſic paulatim propriæ uenuſtatis, & gratiæ plus adeptus, inops tamen uerborum ita creuit,ut,quantum Romani homines à Græcis, tantum nos, ac multo etiam magis à ueteribus Latinis diuitijs orationis, & uerborum non copia ſolum, uerum etiam ſplendore uincamur. Tum uero cum noſtri etiam orationis ſuæ apparandæ, ac

quaſi

quaſi faciendæ nõ mediocri ſtudio flagrare cœpiſſent, huic linguæ ornatum illum omnem, et eam auctoritatem, qua nunc quidem eſt prædita, pepererunt. Nam & ipſi ſcripta aliquot reliquerũt, quæ tum ingenij, tum doctrinæ elegantiam non exiguã præſeferant, & poſſint etiam (ſuum enim cuique libenter tribuo) cum aliquot ex ueteribus, uel eruditionis, uel acuminis gloria, comparari. Ac neſcio, an unquam alias uehementius hoc ſtudium, quàm hac ætate, cultum, & celebratum ſit. ſed ita multos in eo uideas elaborare, non ut, quemadmodum priores illi, quorum nunc etiam ingenium & induſtriam admiramur, ex Latinæ linguæ copiis ad hanc ditandam aliquid aſſumant, ſed, illa contempta, nullam aliunde, quàm à ſe ipſis, petendam opem exiſtiment. Quorum quàm irridendum, explodendumq. conſilium ſit, facile unicuique liceat intueri, qui modo, quibus illi rationibus in hanc ſententiã adduci poſſint, cognouerit. quid enim? utilitate ne huius linguæ trahimur, an dignitate? his enim potiſſimum rebus omnes actiones noſtras metimur, atque dirigimus. Quis eſt autem tam ignarus rerum, qui ſe fructus uberiores ex huius orationis ſtudio, quàm ex illius, percipere poſſe con fidat? Etenim quàm multa ſunt Latinis conſignata litteris, quæ non ſunt noſtris? aut quæ noſtris his prodita ſunt, quæ non eadem multo meliora ſint Latinis? poetas habemus aliquot non inelegantes, annalium ſcriptores fortaſſe tolerabiles. fateor: at oratores, philoſophos, & reliquarum artium magiſtros pene nullos. Ergo qui huius unius linguæ ſtudio delectabitur, carebit cognitione oratorum,

care-

carebit philoſophorum, carebit hiſtoricorum, carebit omnium ferme rerum, quibus humanæ uitæ ratio continetur. nec illa ſolum incommoda ſubibit, in quæ, qui quondam apud Romanos, Græcis neglectis litteris, totos ſe Latinis abdiderunt, inciderunt, ſed eo etiam grauiora, atque maiora, quo minora ad uiuendum, & intelligendum ex his, quã ex illis, ſuppeditari nobis adiumẽta poſſunt. Quanquam quis unquam Romanus tam Græcas deſpexit litteras, quàm hi noſtri Latinas? remp. illi quidem litteris, rem militarem forenſi, actionem eruditioni, bellum paci præferebant. at, ſi ad regendam ciuitatem doctrina dirigenda, ſi ad remp. tractandã præcepta diſciplinæ paranda eſſent, ex Græcorum ea fontibus, è quibus emanaſſent, ſine dubio haurienda eſſe cõfitebantur. Itaque, poſtquam Romæ ab externis bellis quies eſſe cœpit, nec inteſtinis reſp. ſeditionibus laborauit, Græcorum artes coli ab omnibus, & non negligi ſtudia litterarum cœpta ſunt. adeo ut M. ille Cato, ille inquam, qui Græcas ab ineunte ætate litteras perpetuo exagitauerat, atque oderat, eaſdem ſenex laudauerit etiam, ſtudioſeq. didicerit. quid fecerint deinde ceteri, cum exempla in medio ſint pene innumerabilia, dictu ſuperuacaneum puto. diſcebant enim tum uulgo homines Græcas litteras ita fere, ut nos nunc Latinas, quòd, quantum cum ad dicendum, tum ad agendum ualerent, non ignorarent. quid nunc noſtri? tantum uel ingenio, uel fortunæ tribuunt ſuæ, ut antiquiores omnes artes, tanquam peregrinas, & nihil ad ſe pertinentes, contemnant. contemnant? immo uero pro nihilo habendas

putent. quaſi uero, ſi otium ad hæc alenda ſtudia po ſtulandũ ſit, non tanta pax huic ciuitati adſit, quanta à dijs immortalibus optari poſſit, tanta quies, quanta ne fortaſſe quidem unquam in libera, opibusq́. firma ciuitate extiterit. Sed uidete quæſo, quid inter nos, & ſapientiſſimos illos, ueteres Græcos interſit, ac quantum huius ſæculi mores à priſca illa induſtria, & probitate defecerint. Illi, cum in ea terra orti eſſent, quæ bonas omnes artes procreaſſet, aluiſſet, ornaſſet; tamen, ut occultiora quædam ſcientiæ ſibi ignota myſteria diſcerent, alienas etiam linguas, & nihil ad ſe attinentes, ſibi cognoſcendas putarunt: nos Latinam linguam, huius noſtræ non parentem ſolum, ſed nutricem etiã, dij immortales, atque magiſtram, ingrati auerſamur, & fugimus. illi uias omnes ſcientiæ, quas potuerunt, indagarunt, atque inuentas nobis accurate demonſtrarunt: nos, omni ad cognitionem aditu obſtructo, quæcunque poſſumus deſidia, atque inertiæ patrocinia comparamus. Sed contemnamus Græcos, irrideamus Romanos: illorum auctoritatem cum libertate euanuiſſe, horum grauitatem cum imperio obſoleuiſſe dicamus: quid? patrum, maiorumq́. ueſtrorum inſtitutum, eorum, qui hæc ex minimis tanta fecerunt, num cui tandem pro nihilo habendum uidetur? illi uero cum uniuerſis prope terrarum gẽtibus nobiliſſimam bonarum omnium artium, & linguarum quaſi officinam in ſuo imperio aperuiſſent, nullos certe huius recentioris linguæ doctores accerſiuerunt, cum aliarum omnium magiſtros non minimis etiam præmiis quamplurimos aduocarent. cur ita? quia gra-

uiſſimos uiros, atque omnium ſine dubio prudentiſſimos non fugiebat, fruſtra in ea re, quæ nullum ad uitam inſtituendam momentum haberet, operam collocari. Vulgaria autem hæc, quæ nos tanti facimus, monumenta eiuſmodi eſſe illi iudicabant, ut aut ad deprauandas potius, quàm conformandas iuuenum mentes ualerent, aut certe, ſi quid oportunitatis afferrent, facile ab omnibus percipi, uel mediocri ſtudio, poſſent. Hic eſt igitur fructus unus uberrimus, poſſe, quæ plurima Latinis litteris præcepta diſciplinæ traduntur, cognoſcere, ad uitam, ad mores, ad remp. ad familiam, ad Dei, & naturæ cognitionem, ad omnem denique humanitatem pertinentia, quæ uulgaribus his noſtris uel nulla continentur, uel certe cum Latinis nullo pacto conferenda. Sequitur alter ille, qui non in intelligendo, ſed in ſcribendo poſitus eſt. nam qui ſuam ad Latine ſcribendum induſtriam conferunt, ij ea lingua ſenſus expromunt ſuos, quæ, cum & bonorum uerborum abundantia præſtet, & pluribus nationibus nota ſit, maiora etiam hominum generi afferre adiumenta poteſt. Nam noſtra quidem lingua, ſi uere iudicandum eſt, multis in locis hæret, & nimia quadam ſæpe paupertate uerborum laborat. contra Latinæ hæſitantiam fere nullam, immo luxurioſam, & redundantem ſupellectilem, ſi cum hac conferatur, animaduertas. Atque hæc etiã Italiæ tantum exiguis ſane finibus terminatur, illa in omnibus prope gẽtibus intelligitur. quod quanti faciendum ſit, declarant apud Romanos, qui quondam res Romanas Græcis litteris, ut pluribus eſſent cognitæ hominibus, tradiderunt. egregie.

eſt enim inſita naturalis quædam in hominibus gloriæ cupiditas, ac ſitis, ne in ſapiente quidem, ut ego arbitror, reprehendenda. cuius gratia quàm multos, dij immortales, & quàm graues labores in omni difficillimarum artium genere ſuſtinemus? ut nomen noſtrum, quod per ſe obſcurum eſſet, honeſta multorum prædicatione illuſtretur, quæq. laudes noſtræ, quantæq. fuerint, pateat quamplurimis. Neque uero nos ſolum, qui ſcribendi ſtudio detinemur, noſtra ad omnes peruenire ingenij monumenta cupimus, ſed etiam ij, quorum à nobis facta memoriæ litterarum produntur, quæ ipſi ſapienter, fortiter, clementerq. fecerunt, longinquas ad regiones, &, ſi fieri poſſit, in ultimas terras tranſportari, & ab omnibus cognoſci uolunt. quod idem in leuioribus etiam ſtudiis accidit, ut nemo uehementius illi arti ſtudere uelit, quæ patriis contenta finibus incolas tantum utilitate afficiat, ſed quæ cum artificis laude ad alienos tranſlata, omnibus eſſe gentibus admirationi, adiumentoq. poſſit. Ergo illi, quorum uirtus, quia conſecrata litteris à nobis eſt, in æternum permanebit, omnium gentium prædicationem, laudemq. deſiderant: nos, qui eorum facta ſcriptis in perpetuum propagamus, hac exigua Italorum hominum uoce contenti, nobilia Gallorum, Hiſpanorum, Germanorumq., quibus linguæ noſtræ ratio obſcura eſt, præconia reſpuemus? manuum hi, & corporis fragilia opera omnibus nationibus patere cupiunt: nos præclara hæc animi, atque ingenij monumenta noſtris tantum hominibus nota eſſe patiemur? uidete, ne, ut illis magnum honeſtatis incitamen-

tum eſt, hoc ſperare, ſic nobis, idem non optare, flagitium ſit. Neque enim audiendæ ſunt quorundam hominum uoces, qui ſe Romanorum perſequi ueſtigia dicunt, qui Græcis litteris ideo ſtuduerunt, ut inde præcepta ſcientiæ elicerent, Latinis uero, ut, quæ à Græcis accepiſſent, memoriæ, ac poſteritati mandarent. cur autem non audiendæ? quia non horum temporum eadem, quæ illorum, ratio eſt. Romani enim cum longe, lateq. dominarentur, ea ſpe duci ad ſcribendum Latine poterant, fore aliquando, ut, propter imperij amplitudinem, ac reip. maieſtatem, ab omnibus ijs, quos in fide plurimos haberent, ſcripta ſua cognoſcerentur, atque ut antea extra Italiam arma, ſic etiam orationem efferrent, eamq. trans alpes, atque trans maria in omnes omnium ſociorum prouincias, id eſt ad ſola terrarum ultima deferrent. Italis autem hoc tempore, tantum abeſt, ut ſpes ulla eiuſmodi ſit oblata, ut illud potius extimeſcendum ſit, ne, cum magna pars Italiæ ab exteris gentibus teneatur, & quotidie noui alienigenarum in hanc regionem impetus timeantur, noſtra hæc demum loquendi formula uel funditus deleatur, uel certe, peregrinis acceptis uocibus, aliqua ex parte corrumpatur. id quod quàm facile poſſit euenire, niſi hæc reſp. in qua una hoc tempore expreſſa antiquæ maieſtatis imago cernitur, ipſam una cum Italiæ libertate pro ſua cõſuetudine tueatur, nemo non intelligit. peperit enim eloquentiam libertas, aluit, cuſtodiuit: quam eandem ſeruitus extinxit, conſumpſit, ac diſſipauit. Teſtes ſunt Græciæ ciuitates, teſtis eſt ipſa Roma, in quibus dicendi ſtudium,

dium, quod cum libertate floruerat, cum ſeruitute exaruit. Quid ergo? dicet aliquis: an hæc lingua relinquenda, quæ noſtra eſt, quam non ex libris accepimus, ſed à natura arripuimus, non à magiſtro didicimus, ſed à nutrice hauſimus, non in ſcholis percepimus, ſed in cunis cũ lacte ebibimus: illa ſola retinenda, quæ aliena eſt, quæ ſexcentis è chartis, & cõmentariis, & præceptionibus petenda eſt? Nõ ego id ſtatuo. neque uero id pugno, ut hanc linguam radicitus ex communi uſu euellam; præſertim uero qui & ipſe nõ nihil in hoc genere aliquando ſtudij poſuerim, atque aliis multis, ut idem facerent, auctor fuerim: uerum illud contendo, ne Latinam linguam, quam tot ſæcula fouerunt, nos de ſinu eijciamus, hanc uero unam uulgarem, tanquam filiolam, in delicijs habentes ornandam, & colẽdam perpetuo quodam ſtudio iudicemus. detur utrique, quod utrique debetur. Placet ſermonem noſtrum ab inopia uindicari? recte placet. non enim ego uoluntatem reprehendo, ſed iudicium in uoluntate deſidero. Confugiat hæc lingua recentior ad illam ueterem, quaſi parentem ſuam. Vult locupletari? inde opes accipiat. ſapere? inde prudentiam hauriat. exornari? inde pigmenta colligat, & artem diſcat illuſtrandi. denique, ſi fructũ quærit, præſtantiores ab ea fructus, quàm à ſe ipſa, expectet. Neque enim hoc tempore adeo Latinæ linguæ ſtudium intermiſſum eſt, ut penitus interciderit. immo retinetur, & celebratur adhuc à multis: quiq. in ſcribendo aliqua cum ingenii laude uerſantur, non ſolum non uulgo deſpiciuntur, ſed præmiis quoque nõ mediocribus inuitantur. Ne-

que

que uero, dum hic rerum ſtatus extiterit, dum hic mos, atque hæc conſuetudo permanſerit, deſperandum eſt, quin ampliora ſemper illis, quàm his, ſint præmia conſtituta. ut ingenioſo, & ſolerti adoleſcenti aut utraque ſtudiorũ uia ſit ineunda; quod & fieri poteſt, & me non improbante fiet: aut, ſi alterutra, eam ingredi certe præſtantius ſit, quæ ſibi, & ceteris plus dignitatis allatura uideatur. Nam quòd rei difficultatem prætendunt quidam, primũ miror, difficile uideri quidquam poſſe, quod cum alij hac ætate, tum in hac potiſſimum ciuitate multi fecerunt, ut in utroque ſcribendi genere ita excellerent, ut in altero cum ueteribus iam facile compararentur, in altero etiam contendere uiderentur. deinde, ſi difficile eſt, quod concedi tamen poteſt; non ad hominum ingenia retardanda, ſed ad eadem incitanda ualere debet iſta difficultas: cum illud ſatis conſtet, ut quidque non facillimum eſt, ſic idẽ, quia rariſſimum ſit, maxima æſtimatione digniſſimum eſſe, atque omnino eximiam laudem paucis ſemper in omni ſtudij genere patuiſſe. qui autem in utraque ſcribendi ratione elaborarit, haud parem, meo iudicio, propoſitam habet apud homines nominis, & gloriæ commendationem. Nam qui Latine ſcripſerit, ſi ad laudem antiquorum, non dico, peruenerit, ſed uſque eò acceſſerit, ut longiſſime non diſtet, is, quia cum paucis id fecerit, ſatis magnum ex labore ſuo fructum ad memoriam immortalitatis adeptus erit. qui autẽ in patrio ſermone ſe exercuerit, idem, quia nemo eſt, qui, quæ uelit, patria oratione non exprimat, ac, ſi mediocre ſtudium afferat, facile non recte ſolum, ſed etiã

or-

ornate dicendi facultatem conſequi poſſit; quæ pro pria, maximeq. ſolida laus eſſet, eam cum multis aliis communicatam extenuabit, ac tanquam in fruſta concidet. Neque enim, ſi dignitatis demum utriuſque linguæ ſit contentio facienda, quenquã tam aut alienæ gloriæ inuidum, aut ſtudioſum ſuæ futurum arbitror, qui non illam huic longe amplitudine, & grauitate anteponat, præſertim cum idẽ intelligat, illam per multa ſæcula imperaſſe, hanc fere iam per plurima paruiſſe; illam leges, ac iura bellicoſiſſimo, ac potentiſſimo populo Romano, atque omnibus fere terrarum gentibus dediſſe, hãc nihil dum, niſi quotidiana quædam colloquendi, & contrahendi uocabula inueniſſe: ut hæc quidem deſpicienda minime ſit, quia noſtræ, quæcunque eſt, conditionis eſt ſocia, illa uero, quia tanti parens imperij fuerit, etiam ueneranda uideatur. Tenete igitur antiquam Latinæ linguæ poſſeſſionem nobiliſſimi adoleſcentes, atque in hoc ſtudium toto pectore, ut inſtituiſtis, incumbite: ne ad exteros, ut iam imperij, ſic linguæ Romanorum gloria transferatur. Neque enim ulla alia uel priſtinæ libertatis, uel antiqui decoris, uel ueteris dignitatis Italiæ extant ueſtigia, quàm honeſtiſſimum eius linguæ, qua quondam uniuerſo terrarum orbi iura præſcripta ſunt, patrimonium. quod ipſum non diligenter cuſtodire, inertiæ culpa, cuſtoditum diſſipare, profligatæ cuiuſdam ſocordiæ uitium eſſet. Hoc cum omnibus Italiæ populis merito faciendũ eſt, tum maxime huic ciuitati, cuius unius opes Italia dubiis in rebus intuetur, & patere ſibi quaſi portum in aduerſa tempeſtate tutiſſimum exiſtimat.

Res autem in eum adducta locum eſt, ut, qui Latinæ linguæ ſtudium retinuerit, is uniuerſum nomen Latinum, quod iam nimis anguſto ſpatio contractum eſt, atque antiquam eius imperij gloriam conſeruaſſe, proptereaq. ſummis litterarum præconiis exornandus eſſe uideatur. Hoc tempore præclara urbs Roma, atque aurea quondam illa Roſtra, qui fuit ornatiſſimus olim oſtentandæ eloquentiæ locus, ſe huic ciuitati commendant, ac tradunt. ueſtrum eſt efficere, ut, quemadmodum urbs ipſa, grauiſſimis ſæpe bellis oppreſſa, ſalutis opera à maioribus ueſtris implorauit, ſic eadem linguæ ſuæ, quæ amiſit, ornamenta, ueſtra diligentia, curaq. recuperet. quam quidem ad rem etſi meæ quàm tenues, quàm infirmæ ſint opes, intelligo: tamen pro perpetua mea, & conſtanti erga uos fide, ac beneuolentia, quidquid in hoc munere præſtare poſſum, libenter id polliceor totum, ac defero. Me uobis & mea uoluntas, & uero etiam beneficia ueſtra ita obſtrinxerunt, ut, qui uelit, eodem me in hoc ſtudii genere uel duce, uel ſocio facile uti pro arbitrio poſſit.

Habita Venetiis, M. D. LVI.

CAROLI SIGONII

DE LAVDIBVS HISTORIAE

ORATIO SEXTA.

CVM ALIAE res, Auditores, maiorum ueſtrorum ſingularem ſapientiam declarant, tum hoc in primis, quòd hæc uobis præclara litterarum ſtudia quotannis intermittenda cenſuerunt. nimirum intelligebant prudentiſſimi uiri, uel corporis, uel animi uires ut perpetua contentione debilitari, ac frangi, ſic, conceſſa quiete, refici uehementer, & confirmari: quod cum ita eſſe & multorum exemplo ſæpe cognouerim, & in me ipſo aliquando ſenſerim: gauderem equidem ueſtra cauſſa, quorum ſtudiis mirifice faueo, atque etiam, quoad poſſum, conſulo, ſi modo, quantum ad ingenia ueſtra, tantundem acceſſiſſe ad uoluntatem exiſtimarem: ſed quoniam, ut ſæpe uoluntas ab ingenio, ſic ingenium à uoluntate deſtituitur, coniuncta uero aditũ ad æternam gloriam patefaciunt: propterea, quod à me uel ea perſona, quam ſuſcepi, uel ætas ueſtra poſtulare uidetur, id faciam, ut cum harum artium, quas colitis, aliqua laude grauiſſimam cohortationem ad uos excitandos, & ad hæc honeſtiſſima ſubſellia celebranda coniungam. Quanquam me peruerſa imperitorum quorundam hominum conſuetudo ualde perturbat: quos ad optima quæque nullo diſcrimine uituperanda paratos, ubi nos de uobis ad litteras, id eſt ad ſummum decus, incitandis uerba eſſe facturos exaudiunt, animaduertere facile poſſis, uniuerſam hanc noſtram induſtriam

continuo faſtidire, atque omnia potius, quàm id, quo de agimus, approbare. Quibus quidem quoniam à me ſatisfieri omnibus nec poſſe uideo, neque neceſſe admodum eſſe intelligo; quò me inſtituti, atque officij mei ratio trahit, eò me dabo, ſcilicet, ut in hoc munere gerendo non ad aliorum opinionem, neque ad meam ambitionem, ſed ad ueſtram utilitatem omnia referam; neque ab iis litteris, quas me hoc loco, atque in hoc ornatiſſimo iuuentutis conſeſſu profiteri ſenatus uoluit, uel tuendis, uel ornandis ulla ratione diſcedam. id quod cum faciam, iure quodam meo me facere arbitrabor. Etenim, ſi cuique artifici, excitandæ opinionis cauſſa, præclara quædam licet de ſuo artificio profiteri: quanto id nobis concedi iuſtius eſt, à quibus etiam ars ipſa expectationis commouendæ, & quaſi audientiæ faciendæ petenda eſt? Quamobrem cũ hoc ſtudium in tres potiſſimum partes, ueterum omnium conſenſione, diſtributum ſit, quorum una oratorum, altera poetarum, tertia hiſtoricorũ explicationem continet; cumq. duæ ſuperiores à me hoc quinquennio tractatæ ſatis, ac perpurgatæ uideantur: tertiam hoc anno, quam nondum attigi, ad eas adiungendam, eiusq. ſtudij præſtantiam, ut ueſtras aliqua cupiditate mentes incenderem, oſtendendam putaui. Magnum profecto illud eſt, quod profiteor, Auditores, ac neſcio an dicam maximum, tantæ artis, quanta eſt ueterum temporũ, antiquitatisq. cognitio, magnitudinẽ uerbis conſequi, atque oratione complecti. quæ ne animo quidem ſatis, ac mente comprehendi uniuerſa uidetur poſſe. Hæc enim cum ſuis per ſe inſtrumentis,

ac ſua ſupellectili inſtructiſſima, atque ampliſſima eſt, tum uero reliquis diſciplinis omnibus tanta adiumenta, atque ornamenta ſuppeditat, ut, qui huius notitiæ ſit expers, is plane nihil ſcire, nihil ex iis, quæ aut ad uitæ uſum, aut ad humanitatis cultum attinent, intelligere uideatur. Itaque Aegyptius ille ſacerdos apud Platonem Græcos carpit, eosq́., quòd nulla uetuſtatis cognitione, nulla antiquorum temporum notitia, nulla denique quaſi ſenili, & cana ſcientia eorum animi eſſent imbuti, ſemper pueros appellat. recte, & ſapienter. Vt enim pueros uidemus, ob iudicii, ac mentis imbecillitatem, hominem ab homine, rem à re diſtinguere non poſſe: ſic ille eos, qui nullam geſtarum rerum, nullam præteritorum ſæculorum animo cōprehenſam notionem tenerent, iure uiros negabat eſſe, quos præſtare pueris intelligentia deceret. Quòd ſi commodi putantur in ciuitate grammatici, quòd eorum aſſidua cura antiquarum nobis linguarum ratio patefiat: ſi fructuoſi poetæ, quòd liberali quadam cum animi uoluptate pulcherrimis ipſorũ uerſibus præcepta communis uitæ utiliſſima noſtris quaſi auribus inſtillentur: ſi oratores in ore ſunt omnium, quòd eorum ingenio multæ reip. partes conſtituantur: ſi publici conſilii auctores ſuſpiciuntur, quòd eorum incredibili ſapientia uniuerſa reſp. fulciatur: ſi denique philoſophi diuinis prope laudibus efferuntur, quòd ſanctiſſimis illorum præceptis uita noſtra ad omnem felicitatem tum priuatim, tum publice conformetur: quantum antiquitatis notitiæ tribuendũ putemus, à qua grammatici, poetæ, oratores, ſenatores, ipſi denique

philoſophi pariter adiuuantur? Non uereor, Auditores, ne cupidius, quàm uerius, dixiſſe uobis uidear, cum ex uetuſtate cognoſcenda tantos nobis ſuppetere fructus expoſui. ſed, ſi recte, ac diligenter omnia, quæ in hac re ſunt attendenda, conſiderabitis, non dubito, quin ſententiæ meæ ueſtra facilè uoluntas acquieſcat. Etenim, ſi omnem noſtram ſcientiam, tum demum uere ſciētiam eſſe dicimus, cum cauſſas in uniuerſum, cur aliquid ita ſit, uidemur poſſe reddere; uniuerſa autem omnia non niſi ſingulis rebus ante perceptis, ac diuturno ſtudio collectis continentur: quis ſcientiam hanc, ſine ueterum notatione temporum, ac ſine priſcorum obſeruatione hominum, aut ſibi, aut aliis uidebitur eſſe adeptus? Niſi uero artem unā unius hominis uel ætate, uel quālibet accurata induſtria perfici, expleriq. poſſe exiſtimamus: cum ea rerum omnium natura ſit, ut à paruis ortæ principiis, paulatim perpetuis hominū ſtudiis, & ingeniis auctæ, ad ſuam quaſi maturitatem denique perueniant. Quamobrem quis non merito artē illam omnibus artibus anteponet, cuius adiumento excitatæ reliquæ floruerunt? Age enim, quid grāmatica profitetur? nimirū ut uerborū uim, ſignificationem, uſumq. doceat; ut, quid à tranſlato proprium differat, oſtendat. Atqui, cum maximam partem earum uocum antiqua morū, atque inſtitutorum conſuetudine contineri conſtet, utpote, cum ſingulæ fere aut in ſenatu, aut in comitiis, aut in foro, aut in caſtris natæ ſint: qui poterit grammaticus rectum earum uſum conſequi, niſi hiſtoricus fontem ipſum, unde illæ fluxerint, indicauerit, atque inſtituti originem, ac moris initium

pate-

pateſecerit? Habet enim unaquæque ratio propria uocabula, ut auguralis, ut imperatoria, ut forenſis, ut ſenatoria. quæ neque præter eos ipſos, qui illas tractabant, quiſquam olim tenebat, &, ſi quis noſſe uellet, ad eoſdem adire cogebatur. Quin etiam, ut quotidie in ciuitate iura, leges, magiſtratusq. nouos conſtitui cernimus: ſic nomina etiam multa nouari, quibus rerum illarum uis exprimatur, exiſtimare debemus. ad quæ imponenda ut nõ uerborum explanatores, ſed ipſi ciuitatis principes adhibentur: ſic earum explicatio non à uocum, ſed à rerum geſtarum interpretibus requirenda. Cuius rei maximum illud habemus argumentum, quòd, quàm diu priſcarum linguarũ ratio à grammaticis duntaxat petebatur, tam diu à nobis ignorata, ubi ueterum annalium lumen acceſſit, tum illuſtrari cœpta, tum nobis omnia patuerunt. Quid dicam de arte ipſa poetarum? non ne tota fictis fabulis ueritatem hiſtoriæ tamen imitatur? Nam primum quidem pars ea, quam qui tractant, epici nominantur, nihil aliud eſſe, quàm quidam hiſtoriæ contextus, uidetur. proponit enim pariter & hiſtoricus, & poeta, pariter narrat, mores, ac perturbationes hominũ exprimit, prœlia, cladesq. ante oculos ponit. adeo ut multi, fallaci quadam ratione decepti, ſummorum imperatorum bellica facta uerſibus heroicis perſecuti, poetarum ſe nomine dignos exiſtimarint. Mitto argumenta, quæ ab illuſtri actione aliqua, id eſt ab hiſtoria ſumpta eſſe, negari uix, aut ne uix quidem poteſt. Quid? egreſſiones ſuas iidẽ illi explere, aut ornare qui poſſent, niſi ex ipſa uetuſtate uel eas actiones deriuaſſent, uel earum cer-

te

te ſimillimas confinxiſſent? Quanquam quid dico egreſſiones? fabulam ipſam ſuam tragici poetæ unde, niſi ex uarijs excellentium uirorum caſibus, quos hiſtoriæ narrant, conſtituere didicerunt? Habet enim hoc propoſitum, hoc in primis poeta ſpectat, ut delectatione animos hominum afficiat. ad delectandum autem quæ ualent maxime? nimirum temporum mutationes, fortunæ uiciſſitudines, inconſtantes rerum euentus. Quòd ſi, quæ finguntur, inſperatum in comœdia gaudium, nec opinata in tragœdia triſtitia uehementer animos hominum retinent: qua uoluptate perfundimur, cũ ancipites ueræ cõtentionis exitus legendo cognoſcimus, &, quos ſæpe ſpoliantes, atque exultantes uidimus, eoſdem repente omnibus uno prœlio fortunis euerſos intuemur? Iam, oratoria laus quàm non facile ſine rerum, antiquitatisq́. cognitione conſiſtat, declarant priſci illi artifices dicendi, ac doctores eximij, qui bonum oratorem eſſe negant poſſe, qui non eius modo ciuitatis, in qua uerſetur, ſed uniuerſæ antiquitatis inſtituta cognouerit. Cuius præcepti ratio difficilis ad explicandum ualde non eſt. Nam cum oratorum ſit, ut id, quod fieri cupiunt, ex eo, quod aliquando factum eſt, confirment, exempla colligere, credo, quòd imperitæ multitudini, cuius illi potiſſimum auribus, & iudicio ſeruiunt, nihil exemplis, quæ facillime intelligantur, poſſit eſſe iucundius: hoc certe non aſſequentur, niſi ſuperiora tempora, unde ubertas illa uel ad oblectandum, uel ad probandum hauritur, perfecte calluerint. An uero, qui alterum in iudicio publico defendere uoluerit, attingere cauſ-

ſam

ſam illam poterit, niſi antiquiora iudicia, uel ſimilia, ut utatur, uel contraria, ut aliquid declinet, egregie nouerit; niſi grauiora etiam, ſi ita res poſtu lauerit, euenta propoſuerit; niſi priuatam cauſſam cum publica, proprium periculum cum communi coniunxerit? aut ad laudãdum accedet quiſquam, qui populi eius, quem ornandum ſuſceperit, res domi, forisq́. geſtas, unde ſumma laudationis elicietur, ignorabit? aut qui non multo ante exterarum gentium maxime illuſtres actiones, unde ſæpe, quæ in laude plurimum dominatur, cõ paratio ſumitur, mente, atque animo perluſtrauerit? Niſi forte Athenienſium ciuitatẽ ſe ornare aliquis poſſe exiſtimat, qui res cum Dareo, & Xerſe acerrime geſtas, qui Marathonem, & Salamina, cla riſſima inſignis eorum uictoriæ monumenta, qui Miltiadem, & Themiſtoclem, fortiſſimos, ac ſapiẽ tiſſimos illorum imperatores, contempſerit. Quòd ſi quiſquam hoc, nulla tinctus antiquitate, fortaſſe præſtabit: at conſilium certe de futuris rebus, quæ ex præteritarum ſimilitudine gubernantur, da re nullum poterit. immo uero & ſuam, & alienam remp. notam habeat; bella, paces, fœdera, leges, mores, iura teneat, atque omnes rerum ſuperiorum euentus, unde futurarum imaginem colligat, neceſſe eſt. Verum hos tandem in ciuitate grammaticos contemnamus: irrideamus poetas: pro ni hilo habeamus oratores, ut cum eorum artibus etiam ſtudium omne antiquitatis inane prorſus eſſe concludamus: num ita iniuſti, ita dementes erimus, ut moralem ipſam, ciuilemq́. ſcientiam minimæ frugis, exiguæ laudis eſſe cõtendamus? Atqui

qui nihil eſt aliud hiſtoria, niſi uirtutum, uitiorumq., quod argumentum moralis ſcientia complectitur, diligens, & perſpicua demonſtratio. An uero fortitudo grauius laudari, temperantia celebrari, iuſtitia extolli, atque his contraria deprimi uehementius à philoſopho, quàm ab hiſtorico, poſſunt? aut quiſquam, cum ad fortitudinem, moderationem, iuſtitiam hortabitur, Socratica potius ratione, quàm clariſſimis Deciorum, Fabii, & Camilli documentis utetur? non exiſtimo. Etenim philoſophi, quid agere homines debeant, hiſtorici, quid præclare egerint, docent. itaque, niſi nobilia philoſophorum præcepta egregia hiſtoricorum oratio comprobaret, inanes illæ chartæ, ridiculæ ſententiæ, commenticia, futiliſq. doctrina uideretur. Intelligunt enim homines, aliud eſſe, agere de uirtute, aliud, agere cum uirtute: illud prope cuiuſuis hominis eſſe, hoc non niſi natura, & habitu prope diuino ad uirtutis exercitationem exculti. Fidem illi, & religionem ſanctiſſime ſeruandam, proq. iis dolores, & cruciatus omnes corporis perpetiendos eſſe præcipiunt: quotuſquiſque noſtrũ eſt, qui, hac præſertim imbecillitate naturæ, illis aſſentiretur, niſi, quendam fuiſſe quondam hominem, incredibili animi robore præditum, accepiſſet, qui ſe ab hoſtibus per exquiſita ſupplicia excruciatum necari, quàm datam fidem frangere, maluiſſet? Abſtinentiam illi in extrema etiam paupertate colendam eſſe magnopere prædicant: & hanc, credo, orationem nos his moribus probaremus, niſi homines olim extitiſſe in ſummis etiam rei familiaris anguſtiis conſtitutos audiiſſemus, qui non

magnifica

magnifica ſolum clientium ſuorum munera, quæ dabantur, ſed regnorum etiam partem conſtanti animo reſpuiſſent. Non perſequar hoc loco ſingula, quæ in hoc genere colligi poſſunt innumerabilia: hoc tantum dicam, magnas à nobis gratias rerum geſtarum ſcriptoribus eſſe habendas, qui ſuo ſtudio effecerunt, ut, rebus præteritis cognoſcendis, facilius, quid nobis in uita expetendum, quid declinandum eſſet, expediremus. Prudentes multos fuiſſe homines legimus, & admirabili prope quadam in agendis rebus ſapientia præditos, quam non natura, ſed uſu rerum multarum non ſine magnis uitæ periculis ſibi, ut de Vlyſſe traditum eſt, compararunt. at nobis hiſtorici hoc afferunt commodi, ut aduerſis aliorum caſibus edocti, ab omnibus, quibus illi perculſi ſunt, tuti fortunæ telis, cautius, ac ſapientius actiones noſtras dirigamus. Matura ſeniorum cõſilia iuuenes admirantur: cur? nempe, quia eos longa ætas, ac diuturna uita cautiores, & prudentiores effecit. at eo pluris æſtimanda hiſtoria eſt, quo plura in omni genere exempla diuturnitas temporis, quàm exigua unius hominis ætas colligit. Præclara philoſophorum decreta ſtupenti prope animo imperita multitudo perſequitur: quamobrem? quòd illorum præcepta ad exercendam uirtutem noſtros animos erudiunt. quanto hoc excellentius hiſtorici præſtant, quorum in libris non animi ſolum, ſed corporis etiam expreſſas actiones intuemur? Quòd ſi hiſtoriarum lectio uirum bonum informare poteſt, ergo non eadem poterit præclarum etiam ciuem, ac ſenatorem inſtruere? Etenim quis eſt, qui ſuam egregie capeſ-

ſere remp. poſſit, cum genus ip ſius reip. cum cauſſas ſalutis, atque interitus eius ignoret? aut quis eſt, qui optime ciuitati ſuæ poſſit conſulere, ſi neque maiorum leges, neque mores, aut inſtituta percalleat? quis denique utilem, ac ſalutarem de pace, aut bello ſententiam dixerit, niſi ſuæ ciuitatis opes, niſi uectigalia, niſi pedeſtrem, naualemq́. apparatum, niſi bellicas ſociorum, atque hoſtium facultates ante cognouerit? Quid porro aliud con tinent ſcripti à philoſoph is de rep. libri, niſi, multa eſſe rerum publicarum genera, eaq́. inter ſe facile commiſceri; cauſſas eſſe quaſdam, quibus illæ conſeruentur, hæ peruertantur; conſilia uero alia ad libertatis, alia ad tyrannidis diuturnitatem accommodata? Quæ ſi ita ſunt, ea certe non ex arcana magis iſta philoſophorum ſcientia, quàm ex aperta diuerſarum obſeruatione rerum publicarum, unde fere illa etiam admirabilia philoſophorum præcepta ſumpta ſunt, eruere poterit, qui uetera annalium monumenta animo perluſtrauerit. Age uero, ſenator, niſi cognitis maiorum ſuorum rebus, niſi notatis ſuperiorum bellorum euentibus, conſi lium patriæ fructuoſum afferre nullum poteſt: num imperator, antiquitatis ignarus, remp. recte admi niſtrare in militia poteſt? multo minus. An uero melius inſtrui poſſe libris, qui militarem ſcientiam titulo polliceantur, quàm hiſtoriis, belli gerendi du cem exiſtimamus? ne hoc quidem. Quid eſt enim, quod ad faciendas inſidias, aut euitandas pertineat, quid, quod ad exploranda hoſtium conſilia, quod ad ducendum exercitum, ad ordinandam aciem, ad compeſcendam ſeditionem, ad diſſoluendum

dum metum, ad omnem denique rei bellicæ rationem, cuius non plurima, eaq́. nobiliſſima ueteres annalium ſcriptores nobis exempla reliquerint? Quæritis terreſtres oppugnationes, aut nauales? quæritis pedeſtres acies, aut equeſtres? imperatorum fortitudinem, aut militum? incredibilem exercitus in rebus aduerſis conſtantiam, in proſperis moderationem? harum illi rerum omnium partim ad cauendum, partim ad imitandum inſignia documenta ſuppeditant. Quamobrem, qui philoſophiæ præſtantiam admirantur, ſapienter illi mehercule faciunt. eſt enim ratio, & ſcientia una, quæ uiam felicitatis oſtendit, quæ cauſſas rerum aperit, quæ uirtutis pulchritudinem, uitij deformitatem patefacit. Quid autem aliud agit hiſtoria? profecto nihil, niſi, quòd illa uniuerſa perſequitur, hæc ſingularia. quam uiam ipſi etiam philoſophi multo intelligentiæ noſtræ planiorem, aptioremq́. eſſe conſentiunt; ut à ſingulis potius ad uniuerſa aſcendamus, quàm, quod illi factitarunt, ab uniuerſis ad ſingula delabamur. Eſt ergo, ut propoſui, antiquitatis cognitio utiliſſima, quippe quæ philoſophos aliquando inſtruat, minores omnes artes adornet, iuuenes prudentia cum ſenioribus æquet, ſeniores eorum, quos experti ſunt, caſuum comprobatione confirmet, ſenatorem ad remp. imperatorem ad rem bellicam complectendam impellat, &, quod caput eſt, omnes homines ad uirtutem colendam incredibili quodam gloriæ ſtudio, atque eximio immortalitatis amore accendat. ſiquidem hiſtoria ut turpiter factorum index eſt, ſic earum rerũ, quæ cum uirtute actæ ſint, teſtis eadem ſempiterna. Itaque

que quàm multos fuiſſe putatis, qui, illuſtri hoc lit
terarum, atque ingeniorum præconio concitati, cì
uitates conſtituerint, leges ſcripſerint, nouas artes
excogitarint, morti denique fortiſſimo animo ſeſe
obiecerint? Niſi forte ea, quæ de inferis ab ãtiquis
poetis fabuloſe tradita ſunt, multum ad iuſtitiam,
& pietatẽ putatis ualuiſſe: hiſtoriam ipſam, uerita-
tis lucem, ac prope totius philoſophiæ parentẽ, ad
uirtutem amplectendam, famamq́. nominis noſtri
propagandam momentum nullum allaturam exiſti
matis: cum Herculem, ceteroſq́., quorum uirtus, &
labor hominum generi beneficia peperit eximia, ni
hil aliud, quàm æterna annalium monumẽta ab in-
teritu uindicaſſe perſpicuum ſit. Etenim cetera o-
mnia uel ui extingui, uel uetuſtate cõſumi poſſunt:
hiſtoria una per uniuerſum terrarũ orbem diſſipata,
perpetuam ſui cuſtodem æternitatem eſt cõſecuta.
Quamobrem, ſi fragilem ſtatuam, fabrili manu fa-
ctam, quæ corporis effigiem repræſentet, ſibi quiſ-
que poni cupit: quãto magis actiones inſignes ex-
cellentis ſcriptoris ingenio commendari debemus
optare, quæ uix ulla poſterorum hominum obli-
uio obſcurare, ulla uenientium ſæculorum delere
diuturnitas poſſit? Hoc igitur tantum, ac tam præ-
clarum ſtudium hoc anno cum dicendi ſtudio con-
iungemus; rati ſcilicet, multo uehementius nos,
ſi hiſtoriam, quàm ſi poema aliquod explicaremus,
reip. profuturos. At quam hiſtoriam, & quarum
gentium? dicet aliquis. quam, niſi Romanam, ac
Romanorum? Etenim, ſi utilitatem quærimus, hæc
reſp. ut ceteris armorum gloria, atque imperij am-
plitudine, quibus uniuerſum fere terrarum orbem
com-

complexa eſt, deuicit, ſic ijſdem omni genere exemplorum, quæ quiſque ſecutus, egregie cum ſibi, tum reip. conſulat, antecelluit. Cuius ſi prima præcipue tempora ſpectes, eam prope non ab hominibus, ſed ab heroibus quibuſdam eſſe adminiſtratam exiſtimes. tantum iuſtitiæ, ac moderationis amorem, tantum paupertatis, ac parſimoniæ cultum, tantum luxuriæ, & auaritiæ odium, tantũ diuitiarum, atque opulentiæ contemptum poſſis animaduertere. Itaque, ſi exempla uirtutis quærimus, undenam uberiora capi poſſunt aut fortitudinis ad mortem pro rep. oppetendam, aut prudentiæ ad perniciem præcauendam, aut induſtriæ ad propulſandam? ſi lectionis dignitatem, quod imperium, aut quam libertatem, aut quam aliam populi, uel regis amplitudinem cum populi R. imperio, libertate, maieſtate ue conferemus? profer Aſſyriorum, profer Perſarum, profer Græcorum imperium. ficta illa nimirum, & commenticia quædam, ingenio eorum, qui illa memoriæ commendarunt, quàm re ipſa, ornatiora uidebuntur. Sin autem quandam in legendo uoluptatem ſequimur: quid eſſe iucundius poteſt, quàm, tantam rem, à tã paruis initijs profectam, intelligere, tot reip. conuerſiones, tot bella, tot clades, toties afflictam domi, foriſq. remp. unam terrarum omnium dominam, toties recreatam, cogitatione, atque animo comprehendere? Quòd ſi non hic tantus fructus, aut dignitas, aut delectatio petitur; &, ſi ex huius hiſtoriæ ſtudio ſolam pietatis laudem expetimus; quam aliam huic lectionem debemus anteferre? hic enim populus nos quondam ex barbaris Itali-

cos,

eos, ex hoſtibus ſocios, ex peregrinis ciues ſuos fecit: hic nobis habitum, hic linguam, hic uocis ſonum impertiuit: hic leges, mores, iura ſua conceſſit: hic libertatis, atque imperij partem dedit: hic induſtriam, hic fortitudinem, hic ceteras, quibus ipſe quaſi quibuſdam gloriæ gradibus in cælum aſcendit, uirtutes communicauit. Excitanda eſt igitur uetuſta quaſi parentis noſtri memoria; ac gratis animis antiqua illius tempora recolenda. à quibus quo longius abſumus, eo uehementius ab illa uetere Italicæ uirtutis indole abhorremus. excitanda eſt, inquam, tum omnibus Italis, tum huic potiſſimum ciuitati, cui imperium, cui libertatē, cui pacis cuſtodiam, cui præſidium Italiæ, id eſt ampliſſimum laudis, ac gloriæ ſuæ patrimonium, moriens uni reliquiſſe populus R. uidetur. Itaque, ſi eadem Italia trepidis in rebus à patribus ueſtris, adoleſcentes, tanquam à legitimis tutoribus opem implorat, ſi horum potentiam, ac quaſi numen intuetur, ac ſpectat, ſeq. unis ipſorum auſpicijs dignitatem ſuā uel retenturam, uel recuperaturam eſſe confidit: æquum eſt, ut, dum illi maioribus diſtinentur curis, uos, uetera tempora, atque antiqua illius ornamenta animo repetentes, ad ſimiles actiones ueſtrā induſtriam, ueſtra maxime ſtudia conferatis. Etenim nolite exiſtimare, mæſtiſſimis uel priſcæ Italiæ, uel antiquæ urbis Romanæ manibus minus gratum futurum, antiquam ſuam gloriam orationis ueſtræ magnificentia celebrari, quàm eandem patrum ueſtrorum ſapientia, conſilioq. renouari. ſatis earum nomen in tenebris, atque in hominum ignoratione latuit: nunc in lucem, atque in omnium cō-

ſpectum

ſpectum eſt proferendum. per quos autem? an per barbaros, à quibus oppreſſum eſt? an per alienos, quos hæc cura minime tangit? à quibus igitur? à ſuis, ſuis, inquam, uel cognatis, ſi Troianam originem ſpectes; uel nepotibus, ſi Romanam; defenſoribus quidem certe perpetuis, & acerrimis, ſi Venetæ reip. propriam in protegenda Italica libertate caritatem, & fidem animaduertas. Quamobrem uos mecum ſimul in hoc præclaro communis induſtriæ curriculo ita Romanam hiſtoriam, ac priſca illa tempora retractabitis; itaq. leges, & iura populi bello, paceq. præſtantiſſimi, me auctore, celebrabitis; ut quam antea curam de dicendi facultate ſatis grauem ſuſcepiſtis, eam uobis nequaquam eſſe deponẽdam exiſtimetis. id enim & huius reip. dignitas, ad quam referre decet omnes curas, & ueſtra quoque gloria, ac utilitas poſtulat.

CAROLI SIGONII
DE LAVDIBVS STVDIORVM HVMANITATIS
ORATIO SEPTIMA.

QVOD PRECATVS ſum à Deo opt. max. Auditores, illo tempore, quo me primum ad hæc litterarum honeſtiſſima ſtudia contuli, ut, ſi nullam unquam neque corporis, neque animi contentionem deuitaſſem, unde aliquid ad communem hominum fructum afferre poſſem, hæc eadem mihi aliquando in nobiliſſimo aliquo auditorum conſeſſu auctoritate publica profiteri liceret; id ipſum iampridem, ſingulari Dei beneficio, ampliſſimo ſenatus Veneti munere, incredibili denique ueſtro, ac prope diuino ſtudio ſum cumulatiſſime conſecutus. annum enim iam octauum ingredior, quo mihi publico eſt decreto permiſſum, non ſolum ut in Veneta ciuitate, id eſt in ipſo prope imperij, ac gloriæ Italicæ domicilio doceam, quod ipſum per ſe magnificum, atque amplum exiſtimatur; ſed ita etiam eſt permiſſum, ut multo plus amplitudinis, atque ornamẽtorum egregia huius delatio muneris ſecum attulerit, quàm res ipſa utilitatis, & cõmodorum. cum in me uno, multis poſthabitis, eligendo ueſtram quaſi prærogatiuam facile ſenatus ſuffragia conſecuta ſint, atque illius ſtudia præclara quodam modo cum ueſtra ſingulari uoluntate contenderint. Ex quo deinde mirificum hunc cepi uoluptatis fructum, quòd inauditam iſtã

ueſtrorum animorum in me depoſcendo alacritatem admirabili mei per annos ſeptem audiendi cõſtantia comprobaſtis. quam eandem ſi uos in poſterum adhibebitis; nullo pacto uereri debeo, quin facile grauiſſimo eorum hominum iudicio ſatisfaciam, qui me aut antea teſtimonio, aut poſtea ſuffragio ſuo honeſtiſſimo decorarunt. id quod uos ſine dubio facturos, & frequens hic hodiernus in hunc locum ueſter concurſus, & ea, quam uultibus præfertis, humanitas, & hæc inuſitata ad audiendũ attentio facile pollicentur. Quæ cum ſperarem, atque omnino eiuſmodi multo ante mea cogitatione finxiſſem; eo animo ad hoc munus hodierno die reuerti, quo me in hanc ciuitatem iam inde ab initio contuli, ut in eo gerendo uel minimas ueſtras rationes meis etiam grauiſſimis perpetuo anteferrem, atque omnem meam curam, ac diligentiam ad ueſtram potiſſimum uoluntatem, & utilitatem accommodarem. Neque uero optatius quidquam mihi contingere poterit, quàm aut ueſtro uniuerſo ordini, cui ab ineunte ætate mearum omnium genus uigiliarum dedicaui, ſi qua in parte potuero, induſtriam meam probaſſe, aut iis, qui ſingularibus ſuis in me ſtudiis in hanc me ſedem ſuis quaſi manibus impoſuerunt, gratiam aliquam rettuliſſe. Quanquam me, ſi uere dicam, de tota huius muneris, atque officii mei ratione diligentius cogitantem, multa incidunt, quæ in medio prope curſu impediunt, atque perturbant. Verſatur autem ante oculos, ac prope in mente infixa hæret, litterarum, quas ego profitendas ſuſcepi, magnitudo, ac uarietas, & clariſſimæ huius ciuitatis amplitudo, atque

que celebritas: quibus in maxima ingenii mei imbecillitate reſpondere pro dignitate poſſe, ſperare imprudentis, optare uix hominis eius eſſe exiſtimo, qui grauia ſapientum hominum iudicia pertimeſcat. Nam, ut ſtudiorum dignitatem audacius fortaſſe, quàm ſapientius, quotidianis laboribus, atque aſſiduis uigiliis meis tueri poſſe mihi perſuadeã; qui tamen tantæ ciuitatis grauitatẽ ſuſtinebo, aut ueſtræ demũ, Auditores, expectationi, ueſtriſq. de me iudiciis reſpondebo, quos ex uniuerſa ciuitate, atque ex cuncta nobilitate adoleſcentes lectiſſimos, atque excellentiſſimis ingeniis præditos in hunc locum litterarum cauſſa conuenire intelligo? Etenim quanquam ceteris, qui, hunc locum adeundo, & ueſtram concionem frequentando, gloriam aucupantur, magnæ, ac difficiles omnibus ad decus, & ad gloriam ſalebræ opponuntur: tamen ſic exiſtimare debetis, nullis aliis, quàm nobis, aut ad laudem anguſtiorem, aut ad famam impeditiorem uiam eſſe propoſitam. Huius autem difficultatis multæ cauſſæ, ſed una illa mihi præ ceteris, diutius in hanc quæſtionem intuenti, afferri uidetur poſſe, harum, ut dixi, magnitudo, atque uarietas litterarum. Nolite enim exiſtimare, quod quidam liberius iampridem in uulgus iactare ſoliti ſunt, inane quiddam hoc ſtudium eſſe, ac nugatorium, uerborum plenum, ſapientia uacuum, puerilibus rudimentis, non uirili ſcientiæ accommodatum; ſed tanta grauitate, ac magnificentia præditum, tanta rerum, atque artium pulcherrimarum cognitione inſtructum, ut, qui hoc negligat, is non diſciplinã aliquam deſpicere, uerum uniuerſum humanitatis

genus contemnere uideatur. id quod ego eo libentius uos, pro officii mei ratione, ac mea perpetua erga uos caritate, admoneo, quòd hæc ſtudia non ab imperita ſolum multitudine improbari, ſed iam ab eruditis hominibus etiam multis oppugnari animaduerto. Mouet autem, ac prope ſtupidum uulgum detinet, non elegantia diſciplinæ, nec ipſius ſcientiæ ſplendor, ſed priuati commodi ratio, & plauſus quidã illis ab hominibus impertitus, quos in aliarum potius artium ſtudio occupatos attẽdit. itaque duo potiſſimum artium genera uulgares, & imperiti homines hoc tempore admirantur, duo colunt, ac ſtudio perſequuntur, litigandi prudentiã, ac medendi: quòd in his non tam cognitionis dignitatem, quàm uſum rerum quotidianum, nec tã ſcientiæ nobilitatem, quàm artis neceſſitatem, nec tam decoris, atque honeſtatis, quàm opum, & diuitiarum adiumenta multa poſita eſſe perſpiciant: philoſophiam uero, optimam omnium diſciplinarum parentem, niſi quatenus ad eas artes dux eſſe certior creditur, omnino ne attingendam quidem exiſtimant. At eruditorum longe alia ratio eſt. hi enim cum ſanctiſſimum, ac præſtantiſſimum unum ſapientiæ ſtudium probent; hoc unum amplexantur, ac fouent: quorum ingenium, atque induſtria paululum ab eo declinarit, atque à recte ſentiendi prudentia ad bene dicendi rationem ſe cõuerterit, eos, ut leuiſſimæ cuiuſdam diſciplinæ magiſtros, nullo pacto audire poſſunt. in quo quàm uehementer errent, quis eſt adeo rudis, qui non perſpiciat? metiuntur enim noſtra tempora ex antiquis: cum tamen, eorum quàm conuerſa ratio ſit, facile intel-

 ligi

ligi poſſit. Antea unum erat omnium ſapientiæ ſtudium, ex cuius quaſi latiſſimo ſinu reliquæ artes quodam modo effundi, atque omnibus diſtribui putabantur: ut, quanquam alij alias philoſophiæ partes ſtudioſius colerent, unum tamen eſſet omnium commune conſilium, ut ſapientiæ operam darent. Neque enim, cum alij ſe naturæ rebus inueſtigandis traderent; alij mores, & uitam hominum inſtituerent; alij regendarum ciuitatum prudentiā demonſtrarent; non eodem tamen omnes ſua inſtituta, atque conſilia referebant. artes uero philoſophiæ miniſtras, ut diſſerendi, & dicendi facultatē, ijdem ita non contemnebant, ut cum, earum adiumento remoto, ne philoſophiam quidem ipſam cō mode tractari, aut cognoſci poſſe attenderent, qui de philoſophia præciperent, ijdem etiam dialecticam, & rhetoricam præceptis, ac inſtitutis ornarent. quo fiebat, ut nec alij tum eſſent intelligendi artifices, quàm dicendi, nec alia rerum ſcientia, quàm uerborum. recte. tantam enim cordis, & linguæ ſocietatem, ac cognationem eſſe arbitrabantur, ut nihil eſſe in lingua poſſe, quod non ante inſediſſet in corde, nec omnino orationem ullam eſſe, niſi res eſſent, nec res apparere, niſi oratione indicarentur, exiſtimarent. Nunc autem eam artium diſſenſionem hi mores hominum intulerunt, ut alij ſe in rerum, atque artium pulcherrimarum cognitione uerſari, alij in uerborum ſingulorum ui concipienda, quaſi deteriore quodam in opere, detineri uelint. Neque illud intelligunt, quod maxime fuit intelligendum, tum, cum unus erat fere omnium ſermo, nihil fuiſſe, cur magnopere aut lu-

men

men interpretum quærerent, aut magiſtrorum explanationem deſiderarent; ſed unum tantum omnes propoſitum habuiſſe, ut ſubtilius rerum cauſſas exquirerent, quæq. inueniſſent, ea litteris, & poſteritati mandarent; de ſplendore uero, ac copia orationis, cum omnes, quam quiſque à natura adeptus eſſet, dicendi facultatem afferrent, minimum laboraſſe: hoc autem tempore, cum uetus eorum linguæ conſuetudo interciderit, præclara ingenij monumenta ſeruata ſint, unde omnis nobis ſapientiæ, unde humanitatis, unde eloquentiæ ratio haurienda ſit, neceſſario alios eſſe conſtitutos, qui obſcurum antiquorum uerborum uſum oſtendant, alios, qui intima ſapientiæ penetralia patefaciant. In qua partitione facienda homines non naturam rerum, ſed temporis neceſſitatem ſecuti, nec rem libidine, ſed ratione metiti ſunt. Etenim quæ natura ſua diſiungi nix poterant, neceſſitate, & conſilio ſepararunt, non ita tamen, ut aut philoſophorum decreta uerbis non cognitis, aut oratorum uerba rebus non ante animo comprehenſis, intelligi poſſe ſtatuerint. Quin etiam res illa ad mentes hominum falſa opinione imbuendas acceſſit, quòd, quantum eorum arti ſit commiſſum, quibus ueterũ linguarum explicatio commendata ſit, non intellexerunt. illi enim ſimplex quoddam, & rude munus eorum putarunt, in uerborum ſcilicet priſcorum ſignificatione, & uſu docendo tantummodo occupatum: cum, ſi uerum quærimus, non id ſolũ, quod antea grammaticorum, ſed illud quoque, quod fuerat philoſophorum, ut poetas, ut oratores, ut hiſtoricos informarent, ut eorum artificium admirabile

ape-

aperirent, ut ornate, & copioſe dicendi rationem demonſtrarent, linguarum interpretibus traditam eſſe poſſimus animaduertere. Quibus in rebus, cũ, quantum momenti ad ingenij, & induſtriæ laudem poſitum ſit, plerique hominum aut uidere nolint, aut certe non poſſint; factum eſt, ut ſe in philoſophiæ, quàm aut in poetarum, aut oratorum, aut hiſtoricorũ ſtudio uigilare uideri malint. quaſi uero illud præſtantioris cuiuſdam naturæ, aut acrioris ingenij opus ſit, hoc illius hominis, cuius animus altius ad gloriam multis naturæ difficultatibus impeditus euolare non poſſit. In quo quanto errore ducantur, ſatis apparere poteſt ijs, qui uel poetarum, uel oratorum, uel hiſtoricorum ortus, atque ornamenta conſiderauerint. Etenim quis eſt adeo rerum ignarus, quis adeo à litteris alienus, qui fando aliquando non audierit, multo etiã ante, quàm homines in terris diſperſi mœnibus ſe, ac uallo ſepirent, atque ex agris, lociſq. ſilueſtribus ſe in unum locum incolendi cauſſa referrent, hominum genus quoddam in terris extitiſſe, qui uoce blanda, & fidibus canoris homines ad uitã inter ſe conſociandam, & certo quodam iure, certiſq. legibus deuinciendam incitauerint, eoſdemq. ad uirtutẽ, ad decus, & honeſtatem amplectendam impulerint? aut quis eſt, qui neſciat, deſcriptis iam ciuitatibus, poſitis legibus, iudicijs conſtitutis, cum ſæpe de iuſto, & æquo cõtrouerſia incideret, ac lex cum æquitate, ius cum iuſtitia ſæpe contenderet, genus alterum hominum eſſe exortum, qui iuris ciuilis non ignari, faciendæ orationis, ac tractandorum animorũ non imperiti, quos illi oratores, quia

ma-

maximè oratione, quod uolebant, aſſequebantur, nominabant, hominum ſecum diſſentientium animos, quocunque uellent, adducerent? poſtremo uero, cum & inter ciues diſcordiæ, & inter finitimos populos bella ſæpe pro iure ſuo retinendo excitarentur; & antiquarum rerum memoria plurimũ poſteris uel utilitatis ad prudẽtiam, uel uoluptatis ad cognitionem afferret: quis eſt, quem fugiat, tertium genus hominum eluxiſſe, qui ciuitatum origines, ac inſtituta, qui inteſtinos motus, ac bellorum incendia, qui conſilia, cauſſas, atque euentus omnium ciuilium actionum ſibi ad poſteritatis memoriam litteris conſignanda, atque ab obliuione hominum uindicanda putauerint? Quod ſi ita eſt; qui fieri tandem poteſt, ut aut poetam, aut oratorem, aut hiſtoricum philoſopho ætate eſſe inferiorem dicamus? præſertim uero cũ, ſi, quod illi uoluerunt, oratione obtinuerunt, non omnino inſipientes, ſi conſilio, nõ indiſertos prorſus fuiſſe ueriſimile ſit. Ergo, cum ab iiſdem prope incunabulis poetæ, oratoresq. profecti ſint, quibus philoſophi ſunt educti: quid eſt, quamobrem de eorum dignitate, atque amplitudine dubitemus? niſi forte hos uanitatis, illos prudentiæ, hos temeritatis, illos ſapientiæ auctores, & magiſtros eſſe cenſeamus. An uero, cum grauiſſima ſua decreta philoſophos crebris nobilium poetarum teſtimoniis confirmare, poetas grauiſſimam quanque quæſtionem ſiue de iis rebus, quæ à natura proficiſcuntur, ſiue de iis, quæ ab hominibus aguntur, attingere uideamus; de eorum ſapientia ambigemus? aut, cum oratores adeo ſe in adminiſtranda ciuitate iactare ſentiamus, ut ea-

earum etiam ſe gubernatores eſſe profiteantur, aut cum eos iura, leges, inſtituta ciuitatum tenere, animorum motus, quòd in iis plurimum uis eloquentiæ dominetur, pro arbitratu tractare intelligamus; num quid grauius, quàm quæ de dicendi ratione traduntur, didicerint, in dubium adducemus? Nã hiſtorias quis tandẽ negare poterit ſimulacra quædam eius eſſe philoſophiæ, quæ in actione cõſiſtit? ut, ſiue uirtutum ad imitandum, ſiue uitiorum ad declinandum exempla cupiamus, ſiue morem maiorum ad cognoſcendum, ſiue res geſtas ad prouidendum quæramus; non à philoſopho aliquo facilius, quàm ab egregio ſcriptore hiſtoriarum aliquo petere nobis liceat. Ergo, quoniam, aut quid, aut quantum huic arti commiſſum ſit, plerique hominum ignorant, facile adducuntur, ut grauiſſimum, ac nobiliſſimum diſciplinæ genus, atque ſcientiæ negligant. Auxit deinde horum etiam ſtudiorum apud imperitam multitudinem contemptum naturalis, atque inſita quædam artium inter ſe æmulatio, ac ſolicita de principatu, & dignitate contentio; cum, qui in una re pares, aut ſuperiores ſunt, in omnibus ſe aut pari, aut meliori conditione eſſe, atque alij quidem ſe artis utilitate, alij dignitate, alii uoluptate præire oportere contendant: præterea alii omnia dicendi ornamenta, quaſi inania eorum, qui audiant, oblectamenta, contemnant, alii ne ſanctiſſima quidẽ philoſophiæ præcepta impuro, ac ſordido expreſſa ſermone audire poſſint; &, ſi quid in altero criminis, ac uitii ſit, id, ut fit, in maius augeant, ſi quid recti, ac uirtutis, id, quoquo modo poſſint, obſcurent. itaque græcæ, ac la-

tinæ eloquentiæ ſtudium, quod primum à philoſophis excitatum, poſt ab eorum ſcholis, atque umbraculis in aciem, atque in ſolem proceſſerat, & cōcionem, ſenatum, ac forum diu maxima cum dignitate luſtrauerat, & omnem denique liberæ ciuitatis maieſtatem iampridem ſuſtinuerat, pulſum roſtris, eiectum curia, excluſum concione, à ſubſelliis amandatum, à philoſophis demum contemptum, ineptis interea, & rudibus quibuſdam litteratoribus commendatum, aliquandiu prope omnibus ludibrio, ac deſpectui fuit. Nunc uidete, quantū hi mores ab antiqua illa diſciplina deſciuerint, atque una cum reliqua communis uitæ conſuetudine prope ire præcipites cœperint. Philoſophi quōdam, grauiſſimæ cuiuſque doctrinæ magiſtri, tantum his artibus tribuerunt, ut eas non præceptis ſolum, & commentariis locupletarint, ſed ipſi etiam cœtum habere iuuenum, quibus eas communicarent, philoſophiæ gloria non contenti, uoluerint: nos hæc leuiſſima ſtudia ducimus, & ab his, ſi diis placet, quaſi à turpitudine quadam refugimus. Illi incredibilem poetarum ſapientiam adeo admirati ſunt, ut eius auctorem non hominem aliquem, ſed Deum ipſum eſſe iudicarint: nos eam ita contemnimus, ut ne erudito quidem, aut certe graui homine dignam exiſtimemus. Illi oratores non niſi philoſophorum in ſcholis perfici, & eorum præceptis inſtrui ſtatuerunt: nos oratorem à philoſopho, uel antiquis philoſophis repugnantibus, ſeparamus. Illi denique has artes tanti fecerunt, ut eas omnis liberalis educationis, omnis ingenuæ diſciplinæ, poſtremo omnis humanitatis, unde etiam nomen inuē-

inuenerunt, fontem eſſe uberrimum duxerint: nos tenuiſſimas grammaticæ tantum rationis quiſquilias, & uerborum inanem ſtrepitum quendam con tinere iactamus. Sed cur ego ſic ago? aut in re omnibus notiſſima contendo? non ut uos id doceam, Auditores, quod ipſi uel ingenii bonitate, uel recta educatione, uel iudicij grauitate mihi de harũ artium dignitate profecto aſſentimini; ſed ut iure me perturbatiore animo ad anniuerſariam hanc ſtu diorum cõſuetudinem repetendã hodierno die accedere oſtendam, qui, nullis prope ingenii, uel do ctrinæ præſidiis fultus, ueſtræ potius utilitati, quã meæ laudi deditus, maximæ, ac prope infinitæ artis uobis tradendæ onus ſuſcipiam. Nam profecto, ſi cogitare diligenter, ſi uere exiſtimare uolueritis, inuenietis, qui aliis in artibus elaborant, ſi in uno genere mediocriter excellant, omnium prope laudibus cumulari; nos autem, niſi uniuerſum prope liberalium doctrinarum orbem expleuerimus, uix poſſe tolerari. Age enim: medicum quærimus nobi lem: ſatis eſſe, ſi editos de illa arte commentarios cognouerit, arbitramur. iureconſultum poſcimus egregium: quid aliud in eo, quàm uniuerſam iuris ciuilis notitiam, & aſſiduam iuris interpretum lectionem, deſideramus? philoſophi uero hoc tempore ſe iure hoc nomẽ uſurpare exiſtimant, ſi unius Ariſtotelis ſcripta peruolutarint, ac ſollẽnes, & tri tas quaſdam diſtinctionum, & quæſtionum formulas, easq́. non admodum infinitas mente, ac memo ria comprehenderint. id quod quanquam difficile eſt, tamen, quia in unum ſtudium ſe mens eorum, & induſtria tota intendit, labore, ac ſtudio compa-

rari uidetur aliquando poſſe. Contra uero, ex noſtris eſt aliquis, qui græcæ, aut latinæ linguæ rationem tenet: illuditur. dicendi rationem cum poetică facultate coniunxit: ridetur. antiquitatem habet ſcientia, & memoria comprehēſam: parum eſt. dialecticæ notitiam addidit: ne hoc quidem ſatis. omnes philoſophiæ partes deguſtauit: aliquid etiā poſtulatur. ſe ipſum enim ita ad ueterum imitationem ſcribendo, & loquendo effinxerit, eſt neceſſe, ut ipſe, ſi opus ſit, contendere cum eorū laude pulcherrima poſſit. Iam, quæ tanta ingenii facultas, quæ tam ſingularis induſtria, quod tam acre ſtudiū, quæ tam accurata eſſe diligentia poteſt, quæ nō præſtare, ſed polliceri, non ſperare, ſed optare, non dico hæc omnia, ſed minimam horum particulam, nō dico poſſit, ſed etiam audeat? Hanc ergo uel ingenii, uel doctrinæ uarietatem, atque præſtantiam ſiquis à me requirit, fateor à me longe abeſſe; ſi in me eſſe debere contendit, dii immortales, quid me miſerius, aut laborioſius, aut afflictius fingi poteſt? qui oneri, quod humeri ſuſtinere mei non poſſint, imprudens ſubierim, neque iam per tot ante annos mearum uirium imbecillitatem expertus ſim. Quòd ſi neque harum artium ea eſſet uarietas, neque horum ſtudiorum ea difficultas; & ego uel ingenio eſſem acutiore, uel certe ſtudio acriore; angerer tamen mirum in modum, ac cruciarer, cum de huius amplitudine ciuitatis mecum animo cogitarem, ac, quantum, & quàm reſonans huius conſeſſus theatrum quotidie mihi frequentandum eſſet, conſiderarem. Ecquem enim, quæſo, ſanum hominem non perterreat, quem prudentem prope

non obſtupefaciat, cum illũ hæc cogitatio ſubeat? Venetiis hodie eloquentiæ præcepta traditurus ſum, in quibus unis hoc tempore priſcæ extant ueſtigia eloquẽtiæ. Venetis audientibus, de antiquarum ſum artium præſtantia locuturus; quorum ea doctrina eſt, ut ab iis ad exteras etiam gentes permanarit. Venetis iudicantibus, ſum de imperiorum, & rerump. genere, ſi ita res tulerit, uerba facturus; quorum ea in conſtituenda, & gubernanda ciuitate ſapientia eſt, ut merito ipſis ſolis hodierno die in terris iuſti imperij, & non fucatæ libertatis gloria debeatur. Vere dicam, Auditores: ne nunc quidem, cum, in unum argumentum tota mente defixus, loquor, ſatis cõſtitutum mecum habeo, maiore ne cum animi uoluptate, an moleſtia loquar. uoluptatem enim mihi certe affert frequens hic ueſter conſpectus incredibilem, quòd in eo ſpẽ omnem ſummi honoris, atque eximiæ cuiuſdam apud homines commendationis collocaui: at ueſtrorum animorum tacitæ cogitationes timorem inijciunt incredibilem. quorum grauiſſima iudicia nõ intimis etiam ſenſibus exhorreſcere, hominis eſſe putarem longe à pudore, atque à modeſtia remotiſſimi. Quamobrem in tanta huius obeundi muneris cogitatione frangerer profecto, Auditores, ac plane conciderem, ni me ueſtra humanitas incredibilis, qua fretus tantum negotium iam diu fortunatius multo, quàm ſapientius tueor, recrearet prorſus, atque reficeret. ſpero enim uos, quod & adhuc feciſtis, & facturos in poſterum ſpondet ueſtra hæc attentio ſingularis, ſi meam uoluntatem, atque induſtriam omnem ad ueſtras utilitates referri cognoueritis,

ueritis, nihil à me amplius quidquam, quàm quod ingenij mei mediocritas ferre poſſit, deſideraturos. Qua ego ſpe ſubleuatus, atque erectus nunc, tanquam ueſtrorum commodorum, ueſtræq́. laudis au ctor grauiſſimus, &, quod caput eſt, ueſtro ſæpe iu dicio iam, ac teſtimonio comprobatus, uel tuendi officij mei, uel referēdæ uobis alicuius gratiæ cauſſa audebo uos breui, quanquam non neceſſaria cohortatione de harum litterarum aut retinendo, aut amplectendo ſtudio admonere. Vnde autem initium ſumam, Auditores, aut quid potiſſimum ex tāta rerum infinitate afferam, aut quid denique uo bis nouum, aut inauditum proponam? Quis eſt enim tam auerſus à muſis, quis tam omnis expers humanitatis, quem fugiat, atque prætereat, omniū artium, quæ maiorum induſtria inuentæ, & nobis proditæ ſunt, nullā eſſe, ſi uoluptatem quærimus, ad oblectandum animum aptiorem, ſi uſum, ad uitam hominum tuēdam commodiorem, ſi decus, ad gloriam conſequendam oportuniorem his litteris, quæ genere prope infinitæ, fructu uberrimæ, iucun ditate ſuauiſſimæ, ratione honeſtiſſimæ ſint? Qui remp. qui priuatam, qui domeſticam, qui forenſem, qui urbanam, qui ruſticam tractare cupiunt, quo modo id aſſequi ſine præceptorum, quæ his lit teris continentur, lautiſſima ſupellectile unquam poſſint? Qui belli, qui pacis ſtudium perſequūtur, quemadmodum in alterutro egregie ſine harum lit terarum præſidio uerſabuntur? Poſtremo non labor, non quies, non otium, non negotium, non adoleſcentia, non ſenectus, carere diutius harum litterarum fructu uberrimo, & copioſiſſimo poſſunt.

ſunt. Quamobrem efficite, ut, quod hactenus cumulatiſſime præſtitiſtis, quàm leues uulgi, à quo hæc contemnuntur, ineptias, quàm grauem patrũ ueſtrorum, à quibus hæc honorantur, auctoritatem ducatis, uel hoc maxime tempore declaretis, hoc, inquam, tempore, quo cum aliarum artium omnium, quæ quondam in pretio fuerunt, tum maxime priſcæ, ac germanæ illius eloquentiæ nobilis quaſi quædam officina hæc ciuitas facta eſt. Cui enim obſcura ſunt præclara Academiæ Venetæ inſtituta? cui inauditi admirabiles eius nobiliſſimi cœtus ad omnium litterarum laudem cœpti progreſſus? admiretur hercle, qui ſingularem audiat ueterum diſciplinarum in eo gymnaſio inſtitutam deſcriptionem: uix credat, qui excellentem attẽdat in diſputandis, & tractandis rerum obſcuriſſimarum quæſtionibus ordinem: prope obſtupefiat, qui incredibile perſpiciat totius illius præſtantiſſimi conuentus ad omnẽ doctrinæ genus illuſtrãdum ſtudium, atque ardorẽ. Quamobrem Lyceo quidem, & porticu, & hortis illis ſuis delectentur Athenæ, atque eadem, fama, & ſermone hominum maiora, quàm re, in cælum laudibus efferant: tantam tamen doctrinarum, ac ſtudiorum uarietatem, ſiue eas quærimus, quæ ad ueritatem indagandam, ſiue eas, quæ ad remp. capeſſendam, ſiue eas, quæ ad eloquentiam excolendam pertinent, quod nuper diuino prope conſilio Venetiis eſt inſtitutum, non complectentur, aut certe tantam in omnium antiquarũ laudum æmulatione gloriam, ſi bene cœpta proceſſerint, non aſſequentur. Vos autem, Auditores, cum in omnia alia ſtudia uehementer incumbire,

bite, tum in ea uehementiſſime, quæ ueſtris potiſſimum rationibus apta ſunt: id eſt eloquentiam colite, quæ pacis, & togæ ſocia, imperij, & libertatis miniſtra, alienis iampridem pulſa ciuitatibus, externis eiecta regionibus, nobiliſſimum in hac urbe, in qua leges, & iura uigent, in qua priſcæ libertatis & antiquæ optimæ reip. imago expreſſa eſt, domicilium collocauit. Quam libertatem utinam cũ maxima Veneti & nominis, & imperij propagatione in perpetuum uobis liceat retinere: ut, quod uniuerſa & optat, & ſperat Italia, ueſtra prudentia, & ueſtris opibus in priſtinum dignitatis, ac libertatis ſtatum aliquando uindicetur. Venetiis habita, M. D. LIX.

FINIS.

Errata aliquot ita corrigenda.

5	a	19	ſoliti conſueuimus.	dele, ſoliti
5	b	30	multorum	mutorum
11	b	19	perdiderit.	perdidicerit.
11	b	23	imperioſorum,	imperitorum,
15	a	17	per eis	per eos
19	b	24	quam, ut dixi,	quanquam, ut dixi,
26	b	1	deſperant?	deſperarent?
28	b	6	ſuſcipi.	ſuſcipiendum eſſe.
33	a	19	deſidia,	deſidiæ,
36	b	11	ſalutis opera	ſalutis opem
46	b	7	uulgum	uulgus
48	a	2	traditam	traditum